

La qualitat de la democràcia i els seus factors determinants

Una anàlisi comparada de 60 països

Autor: Àlex Tusell i Collado
Director: Dr. Mikel Barreda Díez

Treball Final de Màster Anàlisi Política
Estudis de Dret i Ciència Política
Universitat Oberta de Catalunya

Terrassa, Sitges, gener 2014

Resum: Aquesta recerca estudia de forma comparada la qualitat de la democràcia en 60 països. S'identifiquen sis dimensions de la qualitat democràtica i s'obté, amb una anàlisi factorial, un índex agregat. Les dades indiquen diferències substancials entre els països. S'observa dissimilituds entre les democràcies del "nord" i del "sud" i entre els països de la tercera onada de democratització respecte als altres. L'anàlisi de regressió múltiple indica que el capital social és el factor més explicatiu d'aquestes diferències i que l'experiència democràtica també influeix en la qualitat de la democràcia. L'anàlisi discrepa amb les tesis estructurals de la literatura en no trobar significatius el desenvolupament econòmic i la desigualtat. L'anàlisi també indica que els sistemes electorals proporcionals tenen millor qualitat democràtica i que el multipartidisme no influeix negativament en la qualitat de la democràcia.

Paraules clau: qualitat democràtica, democràcia, mesurament de la democràcia, drets, capital social, institucions polítiques.

The Quality of Democracy and its Determinants. A Comparative Analysis of 60 Countries.

Abstract: This project is a comparative research between the quality of democracy in 60 countries. Six aspects of democratic quality are identified and this conclusion is the result of an factorial analysis, an aggregate indicator. This shows a big contrast between the countries. There are differences between the "north" and "south" democracy and between the countries of the third wave of democratization respect others. The multiple regression analysis shows that social capital is the main reason of these differences and the democratic experience is also an influential of the democracy quality. The analysis disagrees with the structural thesis of literature because it doesn't find significant the economic development and the inequality. The analysis also shows that proportional electoral systems have got better quality of democracy and the multipartidism doesn't affect negatively the quality of democracy.

Keywords: democratic quality, democracy, measuring democracy, rights, social capital, political institutions.

1. Introducció

Amb l'expansió de la democràcia com a regim polític¹, l'interès de la literatura s'ha desplaçat de la teoria de la democratització cap a l'anàlisi de les característiques i el rendiment de la democràcia. Concretament, un dels temes d'interès de l'acadèmia és l'estudi de la qualitat de la democràcia. Però es tracta d'un tema complex amb diferents aproximacions teòriques i empíriques.

En primer lloc, aquesta recerca pretén abordar el problema de mesurar la qualitat de la democràcia. La literatura ofereix diferents propostes per avaluar la qualitat democràtica. D'acord amb la teoria, aquesta recerca elabora un índex multidimensional que inclou el control del poder polític. Aquest element és important per a la qualitat democràtica. En segon lloc, el present treball té rellevància epistemològica perquè contrasta la capacitat explicativa d'algunes hipòtesis actuals (estructurals, socioculturals, institucionals i experiència democràtica) sobre els factors que determinen la qualitat de la democràcia. I en tercer lloc, el coneixement de la qualitat de la democràcia té una justificació substantiva. L'estudi de les dimensions i dels factors que influeixen en la qualitat democràtica permet tenir el coneixement per consolidar i millorar la democràcia (Diamond i Morlino, 2004).

Així doncs, aquesta recerca pretén contribuir a respondre dues preguntes: Hi ha diferències entre països en terme de la qualitat de la democràcia? I si n'hi ha, quins són els factors que determinen una major o menor qualitat de la democràcia?

El treball està format per cinc apartats. En el primer es repassa la literatura sobre la qualitat de la democràcia i les seves dimensions. En el segon s'operacionalitza el concepte de qualitat democràtica i s'elabora un índex multidimensional. Amb aquest índex es realitza una anàlisi comparada sobre la qualitat de la democràcia de 60 països i es presenta un mapa de la qualitat de la democràcia. Tot seguit s'examinen les variacions en qualitat democràtica al llarg del temps. El segon apartat acaba amb la comparació dels estats de la tercera onada de democratització amb la resta de països.

¹ Diamond (2003), definint la democràcia com la forma de govern on s'escullen els governants amb eleccions periòdiques, lliures, netes i competitives, analitza com la tercera onada de democratització s'ha anat estenent des de l'any 1974 arreu del món convertint-se en un fenomen global. A més, la democràcia es consolida ens els estats que han fet transicions durant la tercera onada. L'any 2002 hi ha 121 països democràtics d'un total de 193 països que analitza Diamond.

Després, en el tercer apartat es recullen les teories existents sobre quins factors poden explicar les diferències de qualitat democràtica entre estats. En el quart apartat es contrasta un grup de sis hipòtesis. De l'enfocament estructural es contrasta si el nivell de desenvolupament econòmic d'un país afecta positivament a la qualitat de la democràcia i si la desigualtat econòmica s'associa a nivells més baixos de qualitat democràtica. De la perspectiva sociocultural es comprova si el capital social influeix positivament en la qualitat democràtica. De les explicacions institucionals s'analitza si els sistemes electorals majoritaris tenen millor qualitat democràtica que els proporcionals. I també es contrasta, si el multipartidisme té efectes negatius en la qualitat de la democràcia. L'última hipòtesi que es comprova és si l'experiència democràtica té efectes positius en la qualitat democràtica. El cinquè i darrer apartat recull les conclusions generals de la recerca.

2. Què s'entén per qualitat de la democràcia?

L'estudi de la qualitat de la democràcia només es pot efectuar en els països democràtics, que són aquells que superen el llindar que estableix la definició mínima de democràcia. No es pot incloure en l'estudi de la qualitat de la democràcia els règims híbrids i els que clarament no són democràtics (Altman i Pérez-Liñán, 2002; Morlino, 2007, 2009).

Lijphart (1999) és un dels primers autors que s'interessen per la qualitat de la democràcia. Segons el disseny institucional, Lijphart distingeix dues categories de països: les democràcies majoritàries i les democràcies consensuals. L'autor emprà vuit indicadors per saber quin model té més qualitat democràtica. El resultat que obté és que la democràcia consensual té un percentatge superior de representació de dones, més participació política, més participació electoral, més satisfacció amb la democràcia i més proximitat del govern amb els votants que la democràcia majoritària. En canvi, els indicadors de responsabilitat i corrupció, suport popular al govern i el percentatge de temps de govern majoritari no tenen significació estadística. La conclusió de Lijphart és que les democràcies consensuals gaudeixen d'una major qualitat democràtica que les democràcies majoritàries.

Però la definició del concepte qualitat de la democràcia no posseeix consens en la literatura especialitzada. Existeixen diferents criteris per estudiar aquest concepte i diversos índexs per mesurar-lo (Munck, 2004; Hagopian, 2005). A continuació es recullen les principals teories sobre la qualitat de la democràcia, que es poden agrupar en tres grans enfocaments. El primer es basa en la definició procedimental de democràcia i el segon afegeix les dimensions relatives al control del poder polític. El tercer enfocament parteix d'aquesta definició, però l'amplia amb dimensions substantives i finalistes.

2.1. L'enfocament procedimental

Els enfocaments procedimentals parteixen majoritàriament del concepte de poliarquia² (*"govern de molts"*) de Dahl (1956). La poliarquia té dues dimensions, el debat públic i la participació en les eleccions i el govern, que es manifesten en vuit condicions ideals: llibertat d'associació, llibertat d'expressió, llibertat de vot, dret al sufragi passiu, dret dels líders a la competència política, diversitat de fonts d'informació, eleccions lliures i imparcials i institucions que garanteixen que la política del govern depèn dels vots.

En conseqüència, per a l'enfocament procedimental, la qualitat de la democràcia és el bon funcionament dels processos i institucions que serveixen per escollir i controlar electoralment els governants. És a dir, per a l'enfocament procedimental, l'anàlisi de la qualitat de la democràcia es centra en avaluar el funcionament de les regles del joc democràtic (que serveixen per elegir i controlar electoralment els governants) i els drets vinculats a aquestes (Levine i Molina, 2007). I és que la democràcia crea oportunitats legals de participació i expressió política, és a dir, d'accés al poder polític. L'objecte d'avaluació de la qualitat de la democràcia també és com el comportament de la ciutadania aprofita aquestes oportunitats de participació i expressió i comprovar la capacitat d'aprofitar el potencial que ofereix el regim polític democràtic (Altman i Pérez-Liñán, 2002).

Dins de l'enfocament procedimental podem trobar diferents treballs. Mainwaring i Pérez-Liñán (2008) empen només un indicador per avaluar la qualitat de la democràcia. Aquest és els drets polítics i les llibertats civils, basat en Freedom House. En canvi, Altman i Pérez-Liñán (1999) proposen dues dimensions per analitzar la qualitat de la democràcia. Una és la participació política, que com a

² La proposta de Dahl (1956) parteix d'un ideal màxim de democràcia que no existeix en la realitat. La poliarquia és l'objectiu que tots els règims polítics democràtics haurien de tendir a assolir.

indicador utilitza el nivell de participació electoral. I l'altra és la competència efectiva, que com a indicador emprava la comparació entre el percentatge d'escons de l'oposició amb el percentatge d'escons controlats pel govern. Aquests autors afegeixen en un treball posterior la dimensió de drets civils per analitzar la qualitat de la democràcia (Altman i Pérez-Liñán, 2002). La taula que segueix resumeix les dimensions d'alguns treballs de l'enfocament procedimental.

TAULA 1: Enfocaments procedimentals sense control del poder polític.

Mainwaring i Pérez-Liñán (2008)	Altman i Pérez-Liñán (1999)	Altman i Pérez-Liñán (2002)
- Drets polítics i llibertats civils	-Participació política -Competència efectiva	-Participació política -Competència efectiva -Drets civils

Font: Elaboració pròpia.

2.2. L'enfocament procedimental amb control del poder polític

L'enfocament procedimental amb control del poder polític parteix de l'enfocament procedimental vist abans i afegeix, per analitzar la qualitat de la democràcia, un component més: el control del poder polític. O'Donnell (2004a) considera que per a un bon funcionament democràtic és necessari que el poder s'exerceixi sota control. Els estats han de tenir un marc jurídic que garanteixi un sistema de drets i garanties, amb un entramat institucional que tingui com a objectiu la representació, la participació i el control del poder polític (O'Donnell, 2004a; Vargas-Machuca, 2006; Levine i Molina, 2007; Bühlmann et. al, 2012).

El control del poder polític es materialitza amb la rendició de comptes, que per a O'Donnell (2004a, 2004b) pot ser horitzontal o vertical. La primera és exercida per agències estatals i la segona per la ciutadania. Alhora, la rendició de comptes vertical es pot subdividir en electoral i *societal*.

La rendició de comptes horitzontal es refereix a l'existència d'institucions estatals que tenen l'autoritat i la capacitat per exercir el control i sancionar actes o omissions d'altres institucions de l'estat presumptament il·legals. Es tracta de limitar els excessos del poder polític amb barreres institucionals. O'Donnell (2004a) argumenta que en un estat de dret democràtic els ciutadans i els poders estatals estan subjectes a les regles. Les constitucions democràtiques separen els poders de l'estat i defineixen les seves funcions i limitacions. Així s'estableixen relacions entre els poders estatals d'acord a les regles. Però quan un dels tres grans poders estatals (legislatiu, executiu i judicial) considera que un altre poder l'ha transgredit, es produeix una rendició de comptes de balanç. Però per a

O'Donnell (2004a) es tracta d'un tipus d'*accountability* reactiva que crea conflictes costosos entre les institucions estatals. Per superar aquestes limitacions, argumenta O'Donnell (2004a), en la majoria d'estats han creat agències horitzontals de control³. L'autor anomena rendició de comptes assignada aquest tipus de control del poder polític. O'Donnell (2004a) aquestes institucions de control són eficaces perquè poden prevenir les accions il·legals d'altres institucions estatals. A més, es tracta d'agències professionalitzades que tenen capacitat per exercir control sobre polítiques públiques complexes, amb criteris professionals i no criteris polítics. Altres autors també consideren que per avaluar la qualitat de la democràcia cal tenir en compte l'*accountability* horitzontal, com Vargas-Machuca (2006) o Levine i Molina (2007).

El segon mecanisme, la rendició de comptes vertical, s'exerceix amb les eleccions. L'electorat pot castigar o premiar als representants que opten a la reelecció amb el vot. Es tracta d'un control retrospectiu que només s'exerceix en les eleccions (O'Donnell, 2004b). Vargas-Machuca (2006) i Levine i Molina (2007) també es fan ressò de la rendició de comptes vertical. Però l'*accountability vertical* basada en les eleccions és insuficient per avaluar la qualitat de la democràcia. Els períodes entre eleccions també s'exerceix control vertical del poder polític. Es tracta de la rendició de comptes *societal* (Smulovitz i Peruzzotti, 2000; O'Donnell, 2004b).

El tercer mecanisme és doncs la rendició de comptes *societal*. Els primer autors en definir aquest concepte són Smulovitz i Peruzzotti (2000). Entenen l'*accountability societal* com les accions d'un conjunt d'associacions i moviments que tenen tres objectius: fer públics els errors governamentals, introduir temes a l'agenda pública i activar les agències de rendició de comptes horitzontal. Es tracta d'un mecanisme de control vertical no electoral, que es produeix en el període entre eleccions i que complementa la rendició de comptes horitzontal i la rendició de comptes vertical electoral (O'Donnell, 2004b). Levine i Molina (2007) també afegixen la rendició de comptes *societal* en el seu treball. La següent taula resumeix les dimensions d'alguns treballs d'aquest enfocament.

³ Per exemple, *ombudsmen*, sindicatura de greuges, *conseils d'Etat*, fiscalies, controladors o auditories.

TAULA 2: Enfocaments procedimentals amb control del poder polític.

Vargas-Machuca (2006)	Vargas-Machuca (2012)
<ul style="list-style-type: none"> -Estat de dret -<i>Accountability</i> horitzontal -Representativitat -Oposició democràtica -Democràcia associativa -Democràcia inclusiva -Biaix deliberatiu 	<ul style="list-style-type: none"> -L'estat (Cohesió territorial del poder, administració pública eficaç) -Estat de dret (Imperi de la llei, l'estat de drets, divisió, control i equilibri de poders) -Representació i participació (Representació democràtica, democràcia de partits) -Societat (Democràcia associativa, democràcia i oposició, competència cívica)
Levine i Molina (2007)	Bühlmann <i>et al</i> (2012)
<ul style="list-style-type: none"> -Democràcia electoral -Participació -<i>Accountability</i> (horitzontal, vertical, social) -Resposta a la voluntat popular -Sobirania (externa, interna) 	<ul style="list-style-type: none"> -Llibertats individuals -Estat de dret -Esfera pública -Competència -<i>Checks and balances</i> -Capacitat del govern -Transparència -Participació -Representació

Font: Elaboració pròpia.

De fet, la rendició de comptes horitzontal i vertical es relacionen entre elles (O'Donnell, 2004a). D'una banda, una societat organitzada i activa incentiva l'*accountability* vertical. I els mitjans de comunicació faciliten la informació que fomenta la rendició de comptes horitzontal. D'altra banda, les accions que realitza l'*accountability* horitzontal incentiven que la societat emprengui mecanismes de control polític *societals* i alerten als candidats que volen ser escollits o que opten a la reelecció. A més, la rendició de comptes horitzontal genera informació, que és pública, i que és profitosa per exercir la rendició de comptes vertical, tant electoral com *societal*.

2.3. L'enfocament substantiu

El tercer enfocament amplia la concepció de democràcia vista fins ara amb continguts substantius i de resultat. En la teoria política normativa podem trobar diverses concepcions que emfatitzen diferents aspectes substantius de la democràcia, com per exemple la igualtat socioeconòmica, el nivell de benestar o els resultats del règim democràtic. Rawls (1971), en el llibre *A Theory of Justice*, exposa uns principis de justícia que han de garantir una societat democràtica ben ordenada. Aquests són el principi de la igual distribució de la llibertat i el principi d'ordenació de les desigualtats socioeconòmiques. El primer principi estableix que totes les persones tenen un nivell de llibertat compatible amb la llibertat de la resta de ciutadania. El segon principi es divideix en dos. El principi de la diferència suposa que s'ha de maximitzar el benefici dels més desafortunats sense comprometre el benestar de les futures generacions. I el principi de la distribució

equitativa d'oportunitats implica la igualtat d'oportunitats per accedir al poder polític. A més, per aplicar els principis de justícia, Rawls (1993) argumenta que cal un consens molt gran. Per aconseguir aquest consens és necessari un pluralisme raonable⁴ amb la pràctica de debat públic, que per l'autor és conduït per la raó pública.

Des d'una visió de la democràcia deliberativa, s'emfatitza la importància de la discussió pública com a criteri de la qualitat de la democràcia. Per a Habermas (1962), la democràcia ha de garantir el principi d'argumentació moral. Aquest principi estableix que les normes són legítimes si gaudeixen del consens de tots els possibles afectats per elles, que han de participar en el debat de la seva elaboració. A més, en la democràcia també ha d'existir el principi d'universalitat, que suposa les conseqüències de les normes han de ser acceptades sense cap tipus de coacció. El debat públic com a criteri de la bona democràcia és compartit per altres autors, que consideren que la legitimitat d'una decisió no es basa en la majoria. La legitimitat rau en una discussió pública on hagi participat tothom amb igualtat i llibertat (Manin, 1987).

Més recent és l'informe sobre la democràcia a Amèrica Llatina elaborat per la Secretaria General de l'OEA i del PNUD (2010). Aquest document té una visió àmplia de la democràcia basada en tres aspectes. Primer, s'assumeix la presència d'eleccions lliures i netes per accedir al poder (drets polítics), però amb això no n'hi ha prou per a una bona democràcia. El segon aspecte es refereix a l'exercici de la ciutadania. Una democràcia de qualitat garanteix l'exercici efectiu dels drets de ciutadania (drets civils i socials) que no es limiten a una minoria. La democràcia ha d'equilibrar i controlar el poder. I tercer, un objectiu de la democràcia ha de ser el benestar ciutadà. Per tant, el desenvolupament econòmic, la justícia social, la igualtat, la reducció de la pobresa i de l'atur són resultats que s'han de tenir en compte per a una bona democràcia.

En la literatura especialitzada trobem que per a l'enfocament substantiu una democràcia de qualitat és aquella que compleix unes característiques que es poden classifiquen en procedimentals, substantives i de resultat⁵. Des del punt de

⁴ El pluralisme raonable de Rawls (1993) implica que no hi hagi moltes visions globals contraposades. D'altra forma, no seria possible el consens per aplicar els principis de justícia.

⁵ Aquesta concepció de la qualitat de la democràcia (Diamond i Morlino, 2004; Morlino, 2007, 2008) s'inspira en la definició de qualitat pròpia de l'economia o el màrqueting basada en tres aspectes. La

vista procedimental, en una democràcia de qualitat els ciutadans poden controlar l'eficàcia del govern i de les polítiques públiques i s'exigeix responsabilitat a les institucions i als càrrecs públics. Des de la vessant substantiva, una democràcia de qualitat requereix un mínim de llibertat i igualtat. La llibertat es basa en els drets polítics, civils i socials. I la igualtat es refereix a la no discriminació per motius de sexe, ètnia, religió, orientació política o qualsevol altra diferència. I com a resultat, una democràcia de qualitat ha de ser un regim àmpliament legitimat i estable en que els ciutadans estan plenament satisfets (Diamond i Morlino, 2004; Morlino, 2007, 2008). Així, Morlino (2007, 2009) estableix quatre requisits com a llindar mínim de democràcia. Aquests són el sufragi universal, eleccions lliures, justes i competitives, l'existència de més d'un partit polític i que hi hagi fonts alternatives d'informació. En la mateixa línia argumental, per a Diamond i Morlino (2004) la democràcia té tres objectius: el control de les polítiques públiques, la igualtat política i el bon govern.

D'acord les característiques mencionades que ha de tenir una democràcia de qualitat, Diamond i Morlino (2004) proposen, en el seu article de referència *The Quality of Democracy, an Overview*, vuit dimensions per avaluar la qualitat de la democràcia. Les cinc dimensions procedimentals són estat de dret, participació, competència, rendició de comptes horitzontal i vertical. Les dues dimensions substantives són la llibertat i la igualtat. I la darrera dimensió, la *responsiveness*, és una dimensió de resultat.⁶

El treball d'Escobar (2011) proposa un model de set dimensions per analitzar la qualitat de la democràcia, elaborat a partir d'un qüestionari omplert per politòlegs i sociòlegs. Les quatre dimensions procedimentals són legalitat, qualitat de les eleccions, transparència governamental o *accountability* i integritat. I les dimensions llibertat, drets socials i accessibilitat dels ciutadans tenen elements procedimentals i substantius.

Logan i Mattes (2012) tenen en compte la percepció de la ciutadania per avaluar la qualitat de la democràcia. Aquests autors accepten la importància de les dades

qualitat com a procediment és la forma d'elaborar un producte seguint un mètode; com a contingut, són les característiques pròpies del producte i com a resultat, és la satisfacció del consumidor.

⁶ En treballs posteriors, Morlino (2007, 2008) proposa per avaluar la qualitat de la democràcia sis dimensions. Aquestes són les mateixes que Diamond i Morlino (2004) excepte la participació i la competència. És a dir, estat de dret, rendició de comptes horitzontal i rendició de comptes vertical com a dimensions procedimentals; llibertat i igualtat com a dimensions substantives i *responsiveness* com a dimensió de resultat.

objectives per avaluar la qualitat de la democràcia, però creuen que també s'ha de tenir en compte la perspectiva de l'opinió pública. Per això, Logan i Mattes empran indicadors extrets de l'Afrobaròmetre per operacionalitzar les vuit dimensions de Diamond i Morlino (2004). Així creen vuit variables sobre la qualitat democràtica basades en la percepció de la ciutadania. La taula següent recull alguns estudis de l'enfocament substantiu.

TAULA 3: Enfocaments substantius.

Diamond i Morlino (2004)	Morlino (2007)	Escobar (2011)
-Estat de dret -Participació -Competència -Accountability vertical -Accountability horitzontal -Llibertat -Igualtat -Responsiveness	-Estat de dret -Accountability vertical -Accountability horitzontal -Llibertat -Igualtat -Responsiveness	-Legalitat -Llibertats -Drets socials -Qualitat de les eleccions -Transparència governamental -Integritat -Accessibilitat dels ciutadans

Font: Elaboració pròpia.

2.4. Crítiques als enfocaments convencionals

Els enfocaments anteriors sobre la qualitat de la democràcia són criticats per alguns autors, que els anomenen enfocaments convencionals. Les crítiques es poden agrupar en tres tipus: crítiques a la definició del concepte democràcia, crítiques a la definició del concepte qualitat de la democràcia i crítiques a la metodologia.

El primer grup de crítiques es refereixen a la definició de democràcia, ja que proposen una definició diferent del concepte que les procedimentals o substantives. Les concepcions crítiques entenen la democràcia com la relació de poder entre la ciutadania i els governants, una relació de poder que s'institucionalitza. Es distingeix entre l'accés al poder i l'exercici del poder⁷. D'un costat, des de "baix", la ciutadania té la potestat de canviar els governants mitjançant eleccions i pot resistir-se al govern en els períodes no electorals. D'altre costat, des de "dalt", els governants tenen la capacitat de governar, exercint un cert poder cap a la ciutadania. Per tant, allò que diferencia la democràcia d'altres règims polítics no democràtics és que el *demos* és un agent polític amb l'autoritat legítima per escollir els governants, mitjançant eleccions. La institucionalització de les relacions de poder es produeix per regular les relacions entre governants i

⁷ Aquesta diferenciació entre accés al poder i exercici del poder es basa, tenint en compte la concepció de l'estat com a monopoli de la violència en un territori, en la relació entre estat i societat (Mazzuca, 2007).

governants i per protegir els primers dels abusos de l'exercici del poder (Mazzuca, 2007; Vargas-Culell, 2011).

Mazzuca (2007), tot i tenir una concepció poliàrquica de la democràcia, considera que el concepte de democràcia (entès com a regim) es limita a l'accés al poder polític. Per tant, per avaluar la qualitat d'una democràcia, aquest autor només té en compte les dimensions relatives a l'accés al poder i no accepta que s'incloguin elements relatius a l'exercici del poder. Mazzuca (2007) és crític amb els enfocaments convencionals sobre la qualitat democràtica perquè avaluen la democràcia utilitzant dimensions relatives a l'exercici del poder i a l'accés al poder. És més adequat emprar només l'accés al poder perquè no altera el concepte de democràcia (entès com l'accés al poder polític amb eleccions) i les dimensions són exclusives entre elles (Mazzuca, 2007; Vargas-Culell, 2011).

A més, les definicions procedimentals del concepte democràcia impliquen un llinar mínim de democràcia. Algunes dimensions que s'empren per avaluar la qualitat democràtica es poden considerar que són condicions necessàries per a la democràcia, és a dir, que formen part del llinar mínim de democràcia. Es tracta d'un problema de confusió entre els components dels conceptes de democràcia i qualitat de la democràcia (Munck, 2012).

El segon grup de crítiques es centren en la definició del concepte de qualitat de la democràcia. Munck (2006) critica que els treballs sobre la qualitat de la democràcia són estudis de postconsolidació de la democràcia. És a dir, per a Munck (2006) els enfocaments convencionals sobre la qualitat de la democràcia estan analitzant les transicions i la consolidació de la democràcia o les transicions entre diferents tipologies de democràcies. Per a Vargas-Culell (2011) la qualitat de la democràcia és la mesura en que un sistema polític compleix els requisits d'una definició determinada de democràcia. Per tant, la qualitat de la democràcia té com a objectiu avaluar l'estat de democratització, d'acord a unes determinades característiques, en un punt concret del temps.

També es critica que els enfocaments substantius sobre la qualitat de la democràcia tenen una vessant normativa. Aquests enfocaments confonen el concepte de qualitat de la democràcia amb una "democràcia bona". És a dir, es critica que els enfocaments substantius mesuren la virtuositat i bondat del sistema polític segons una llista de valors que són desitjables per a la democràcia. No es

pot confondre els resultats socials i econòmics de la democràcia amb les característiques definitòries del concepte qualitat de la democràcia (Mazzuca, 2007; Vargas-Culell, 2011).

El tercer i darrer grup de crítiques es refereixen a la metodologia emprada per a seleccionar i construir les dimensions per avaluar la qualitat democràtica. En quant a la selecció dels criteris, s'argumenta que les dimensions sobre la qualitat democràtica presenten problemes d'inconsistència amb les definicions de democràcia i amb els marcs teòrics sobre la qualitat democràtica. Els enfocaments convencionals sobre la qualitat de la democràcia inclouen dimensions amb justificacions normatives que no necessàriament són útils per a fer comparacions entre països. També, les dimensions poden tenir relacions causals entre elles, és a dir, uns criteris poden ser la causa d'altres, ja que no són totalment independents. A més, els indicadors triats per avaluar la qualitat democràtica poden ser ambigus i a vegades estan basats en percepcions subjectives (Mazzuca, 2007; Munck, 2012).

Un altre problema metodològic en els treballs sobre la qualitat de la democràcia és en la selecció i construcció dels indicadors sobre les diferents dimensions (variables) que formen el concepte de qualitat democràtica. Les variables poden oscil·lar en el grau d'agregació en funció dels indicadors que s'emprin per operacionalitzar-les. Un nivell d'agregació elevat ens permet utilitzar índexs i indicadors amb més propietats i variabilitat. Per tant, són més adequats per a l'anàlisi estadística multivariada. Per contra, l'exigència de les dades redueix la disponibilitat de casos per a les recerques. D'altra banda, un nivell d'agregació baix permet realitzar generalitzacions amb més casos, però els índexs i indicadors tenen menys propietats, és a dir, tenen menys utilitat per a la recerca i per a l'anàlisi estadística (Verkuilien i Munck, 2004; Munck, 2012). En conseqüència, com més països conté un estudi, els indicadors que s'utilitzen tenen menys qualitat (Hagopian, 2005).

Munck (2011, 2012) destaca que en la majoria dels enfocaments convencionals la qualitat de la democràcia és un concepte format per múltiples dimensions. Aquests treballs avaluen la qualitat democràtica construint un índex agregat en comptes d'utilitzar diferents indicadors per a cada dimensió. Per a Munck (2011) l'agregació d'indicadors sovint té una justificació teòrica dèbil. A més, no és té en

compte la compatibilitat dels valors dels diferents indicadors agregats i no es realitzen proves de robustesa al procés d'agregació d'indicadors.

Finalment, Mazzuca (2007) és crític amb la selecció dels països per estudiar la qualitat de la democràcia. L'autor argumenta que també s'han de tenir en compte els estats autoritaris en les recerques. Aquests països presenten variacions en els criteris sobre la qualitat democràtica que poden aportar informació sobre els canvis institucionals i sobre els motius que impulsen als governants a reduir l'abús en l'exercici del poder.

2.5. Els enfocaments crítics o alternatius

D'acord amb la definició de democràcia centrada en la distinció entre l'accés al poder polític i l'exercici del poder polític, la literatura especialitzada proposa alternatives per mesurar la qualitat de la democràcia. Per a Vargas-Culell (2011), l'accés al poder es refereix a la forma com es resolen les disputes per accedir al poder i a la participació de la ciutadania en aquests conflictes. Per tant, aquesta vessant es centra en les eleccions i en el nivell de participació. L'exercici del poder polític es relaciona amb l'elaboració de les polítiques públiques per proveir bens i serveis públics a la població. Aquest autor proposa quatre dimensions que formen la qualitat de la democràcia. Les normes que regulen l'accés al poder delegat es refereixen als mecanismes d'accés, és a dir, el sistema electoral. Les normes que regulen l'accés al poder no delegat es refereixen al dret a participació o a ser escollit. Les normes que regulen l'exercici del poder delegat són aquelles que garanteixen que els governants actuïn amb criteris de legitimitat i democràcia. I l'exercici del poder no delegat són aquelles accions de la ciutadania en períodes entre eleccions que intenten influir en la presa de decisions, com per exemple la participació en la deliberació o l'avaluació de les polítiques públiques.

Com ja s'ha dit abans, Mazzuca (2007) també distingeix entre accés al poder polític i exercici del poder polític. Però aquest autor estudia la qualitat de la democràcia solament en el règim (en l'accés al poder polític).

Per aproximar-se a la qualitat de la democràcia, Munck (2004) proposa un marc conceptual basat en tres elements: ciutadania, governants electes i burocràcia estatal. Entre aquests es produeixen dos tipus de relacions. Primer, entre la ciutadania i els governants electes. I segon, entre els governants electes i la burocràcia estatal. Aquest enfocament es centra en el control polític (rendició de

comptes) que exerceix la ciutadania envers l'estat. A més, amb aquest marc conceptual es té en compte els mecanismes que regulen l'accés al poder i també la dimensió de l'estat de dret, a diferència de Mazzuca (2007) que només analitza l'accés al poder.

En un altre article posterior, Munck (2012) proposa tres dimensions per a estudiar la qualitat de la democràcia. Amb aquesta proposta l'autor evita separar entre els elements bàsics del concepte de democràcia i les dimensions que formen el concepte de qualitat de la democràcia⁸. La primera dimensió és l'accés a les institucions. Aquesta dimensió analitza els mecanismes d'accés al poder polític en les democràcies. Han d'existir eleccions per escollir els governants, que a més han de ser unes eleccions de qualitat. Això vol dir que el sufragi és universal, sense coaccions, violència o frau electoral.

La segona dimensió és la presa de decisions del govern, que es refereix a com el sistema electoral assigna els escons i a l'estructura del govern. Un sistema electoral que garanteixi la proporcionalitat entre el percentatge de vots de les candidatures i el nombre d'escons garanteix millor la representativitat i, per tant, influeix positivament en la qualitat democràtica. La millor estructura de govern està formada per un poder legislatiu unicameral que pren les decisions amb la regla de la majoria. És a dir, no existeixen institucions polítiques que prenen decisions sense el suport de la majoria, com per exemple una segona cambra legislativa amb alts poders o una revisió judicial de les lleis que superi l'àmbit dels drets fonamentals. Així, aquesta dimensió es centra en que les decisions polítiques es preguin en cambres representatives d'acord amb la regla de la majoria, en comptes d'altres institucions no representatives.

I la tercera dimensió que proposa Munck (2012) és l'entorn social de la política. En aquesta dimensió es tenen en compte dos elements. D'una banda, els drets civils, com a component procedimental de la qualitat de la democràcia, que fan referència al *rule of law*. D'altra banda, les condicions socials i econòmiques de la ciutadania, com a element substantiu. Les desigualtats socials i econòmiques impliquen diferències en la capacitat per exercir els drets polítics. Aquestes diferències perjudiquen negativament el principi de la igualtat política, empitjorant

⁸ És a dir, tal com s'ha vist abans, Munck (2012) pretén superar la confusió entre els components dels conceptes de democràcia i de qualitat de la democràcia. Molts problemes de les democràcies que acaben de néixer es relacionen amb la forma d'exercir el poder hereva del regim anterior no democràtic, i no al regim democràtic (accés al poder).

així la qualitat democràtica. La taula que segueix recull alguns enfocaments crítics sobre la qualitat de la democràcia.

TAULA 4: Enfocaments crítics.

Munk (2012)	Mazzuca (2007)	Vargas-Culell (2011)
-Accés a les institucions -Presca de decisions del govern -Entorn social de la política	-Accés al poder polític -Exercici del poder polític	-Accés al poder delegat -Accés al poder no delegat -Exercici del poder delegat -Exercici del poder no delegat

Font: Elaboració pròpia.

2.6. La qualitat de la democràcia com a sistema

La majoria de treballs dels enfocaments convencionals que avaluen la qualitat democràtica coincideixen en argumentar que les diferents dimensions que utilitzen tendeixen a variar conjuntament perquè estan interconnectades entre elles. La llibertat i igualtat es relacionen amb la responsabilitat i la *responsiveness*. L'estat de dret es relaciona amb la llibertat. I la llibertat, igualtat i *responsiveness* no són possibles sense l'eficiència de les polítiques públiques (Diamond i Morlino, 2004; Morlino 2009). A més, la garantia dels drets civils i polítics es relaciona amb la participació, desenvolupament d'una opinió pública crítica, rendició de comptes vertical i *responsiveness* (Beetham, 2004). És a dir, molts autors coincideixen en afirmar que les diferents dimensions formen un sistema de qualitat de la democràcia (Altman i Pérez-Liñán, 2002; Diamond i Morlino, 2004; Levine i Molina, 2007; Morlino, 2009; Barreda, 2011; Logan i Mattes 2012).

No obstant això, Bühlmann *et al* (2012) troben que les dimensions que utilitzen per avaluar la qualitat de la democràcia no varien de forma conjunta. Aquests autors posen com a exemple que la disminució de la qualitat democràtica als Estats Units entre els anys 1995 i 2005 es produeix principalment pel descens de les dimensions estat de dret i llibertats individuals. En canvi, les altres set dimensions que utilitzen aquests autors varien poc entre aquests anys. Un altre exemple és Finlàndia, que augmenta la qualitat de la democràcia a causa principalment de la millora de la transparència i la capacitat del govern, mentre que les altres dimensions també es mantenen més estables.

3. Mesurar la qualitat de la democràcia

Després de repassar la literatura sobre el concepte qualitat de la democràcia, en el segon apartat s'abordarà l'operacionalització d'aquest concepte. Seguidament es realitzarà una anàlisi comparada de la qualitat de 60 democràcies.

3.1. Selecció dels casos

D'acord amb la definició de democràcia electoral⁹ de Diamond (2003), s'utilitza l'índex Polity IV per seleccionar els casos. Aquest índex avalua els països amb una escala continua entre els valors -10 i +10. El primer valor indica una autocràcia i el segon valor una democràcia plena. S'han seleccionat tots els països que des de l'any 1991 i fins a l'any 2008, de forma ininterrompuda, tenen una puntuació igual o superior a 6¹⁰. Es tracta de 60 països democràtics (recollits als apèndixs) de totes les regions del món amb diversitat de característiques econòmiques, socials, institucionals i d'experiència democràtica.¹¹

3.2. Operacionalització del concepte qualitat de la democràcia

La majoria de les recerques analitzen la qualitat democràtica amb enfocaments procedimentals perquè són més fàcils d'operacionalitzar que les definicions amb continguts substantius i de resultat. Les segones inclouen dimensions subjectives que són més difícils d'emprar en l'anàlisi empíric. Aquest treball parteix també de les definicions procedimentals. Així, les dimensions que s'extreuen dels enfocaments procedimentals són tres: drets polítics i llibertats civils, estat de dret i participació. A aquestes s'afegeix el control del poder polític en dues vessants: rendició de comptes horitzontal i rendició de comptes vertical. I també s'afegeix la dimensió *responsiveness* perquè conjuntament amb les dimensions de drets polítics i llibertats civils i participació, és un element clau de la poliarquia de Dahl (1956).

S'ha seleccionat un indicador quantitatiu per a cada una de les sis dimensions relatives a la qualitat democràtica. Els indicadors s'han escollit d'acord amb la seva idoneïtat per mesurar les variables. Però també s'han escollit en funció de la

⁹ A la nota al peu de pàgina 1 es recull aquesta definició on el punt clau és el sistema electoral com element de competència política.

¹⁰ Per convenció, tots els països que obtenen una puntuació igual o superior a 6 punts es considera que són democràtics.

¹¹ Fiji també obté una puntuació igual o superior a 6 entre el període 1991 a 2008, però no s'inclou a la recerca per falta de dades dels diferents indicadors emprats.

cobertura temporal i de la cobertura del major nombre possible de països de la recerca.

Es construeix un índex agregat de la qualitat de la democràcia mitjançant una anàlisi factorial de components principals (Altman i Pérez-Liñán, 2002). Es tracta d'una tècnica molt adequada per estudiar un concepte format per múltiples dimensions i existeix la sospita que estan relacionades entre elles. A més, l'anàlisi factorial permet veure si existeix una o més dimensions latents dels sis indicadors de la qualitat de la democràcia o bé si els sis indicadors són independents entre ells.

Per operacionalitzar la dimensió de drets polítics i llibertats civils s'utilitza, seguint la línia d'altres treballs (Levine i Molina, 2007; Barreda, 2011), els indicadors drets polítics i llibertats civils de Freedom House. L'indicador drets polítics mesura la capacitat de les persones per participar lliurement en el procés polític. L'indicador llibertats civils mesura la llibertat d'associació i d'organització, la llibertat de pensament, la llibertat d'expressió, la llibertat de creences i els drets individuals. Són dos indicadors que avaluen conceptes molt semblants i que tenen la mateixa metodologia. Un cop feta la mitjana entre ambdós indicadors, s'inverteixen els valors. Així l'1 indica la mínima garantia en drets polític i llibertats civils, i el 7 la màxima. El problema dels dos indicadors és que Freedom House no justifica teòricament la forma d'agregació de dades i no proporciona una prova de fortlesa. A més de la subjectivitat dels experts, el procés d'agregació redueix la precisió conceptual de l'indicador. El punt fort és l'àmplia disponibilitat de dades per països i anys.

La dimensió estat de dret s'operacionalitza amb l'indicador estat de dret del Banc Mundial, igual que altres treballs anteriors (Hagopian, 2005). Aquest indicador obtingut del projecte *The Worldwide Governance Indicators* està construït amb l'agregació de 31 indicadors sobre l'estat de dret, entre els quals trobem el dret a la propietat, la independència judicial, el control civil de la policia, la igualtat davant la llei o l'absència de violència. Els valors oscil·len entre 0 i 100, on el 0 és la pitjor puntuació en estat de dret, i el 100 la millor. El problema principal dels índexs compostos és que el procés d'agregació redueix la precisió conceptual de l'indicador. Per contra, tenir un sol indicador sobre l'estat de dret amb diferents fonts d'informació té com avantatge que augmenta la disponibilitat de les dades i redueix l'error de mesura.

Per mesurar la dimensió participació s'acudeix a l'indicador participació electoral en eleccions parlamentàries de IDEA. Aquest institut recull dades sobre el nombre de persones en edat legal de votar i el nombre de persones que han anat a votar. L'indicador participació s'obté amb la proporció de votants sobre el total de població en edat legal de votar, obtenint un percentatge. Es tracta d'un indicador objectiu adequat per fer comparacions temporals entre països.

La dimensió rendició de comptes horitzontal s'operacionalitza amb l'índex de percepció de la corrupció de Transparency International, d'acord amb altres treballs (Levine i Molina, 2007; Barreda, 2011). Es tracta d'un índex compost format per una combinació d'indicadors basats en la percepció de la corrupció a través d'enquestes i d'opinions a experts. Els valors d'aquest indicador varien entre 0 (alta corrupció) i 10 (alta transparència). Es tracta d'un indicador amb disponibilitat de dades, però amb un component subjectiu en emprar enquestes i opinions d'experts.

L'indicador que s'empra per analitzar la rendició de comptes vertical és la llibertat de premsa de Freedom House, igual que Barreda (2010, 2011). Sense llibertat de premsa no pot existir una bona *accountability* (Mora, 2013). Es tracta d'un índex agregat, de forma ponderada, de 23 indicadors que avalua tres eixos. El primer és l'entorn legal, amb dades sobre la garantia de llibertat d'expressió o lleis de difamació. El segon és l'entorn polític, amb dades sobre la censura i l'autocensura i les pressions polítiques sobre els mitjans de comunicació. I el tercer és l'entorn econòmic, amb dades sobre la propietat dels mitjans de comunicació o les pressions econòmiques. Per facilitar l'anàlisi, s'han invertit els valors de l'indicador. Així, el valor 0 indica la mínima llibertat de premsa i el valor 100 la màxima llibertat. Un punt dèbil de l'indicador llibertat de premsa és que es basa en percepcions d'experts. A més, Freedom House no facilita la justificació teòrica sobre el procediment d'agregació de dades i no presenta una prova de fortlesa. Per últim, per avaluar la dimensió *responsiveness*, s'utilitza l'indicador efectivitat del govern del Banc Mundial. Es tracta d'una variable *proxy* amb el nivell de satisfacció de la ciutadania amb la democràcia, que és l'indicador més emprat per mesurar aquesta dimensió (Hagopian, 2005; Levine i Molina, 2007; Barreda, 2011). S'opta per l'indicador efectivitat del govern¹² perquè no es troben

¹² Per a Dahl (2012) un govern efectiu és aquell que pren decisions sobre els principals problemes que afecten a la ciutadania i que l'opinió pública creu necessària una intervenció governamental.

disponibles les dades sobre el nivell de satisfacció per al conjunt de països d'aquest treball. L'efectivitat del govern és un índex agregat construït amb 31 fonts d'informació diferents que avalua l'eficiència i eficàcia del govern, la qualitat en la formulació i aplicació de les polítiques públiques, la qualitat i extensió de la burocràcia, el malbaratament de la despesa pública i la qualitat dels serveis i administracions públiques. Els valors d'aquest indicador oscil·len entre 0 i 100, on el valor 0 és la pitjor efectivitat del govern i el valor 100 la màxima efectivitat. L'efectivitat del govern és un indicador vàlid per fer comparacions entre estats i anys, però el punt dèbil és la possible subjectivitat en recollir la percepció de ciutadans i experts amb enquestes.

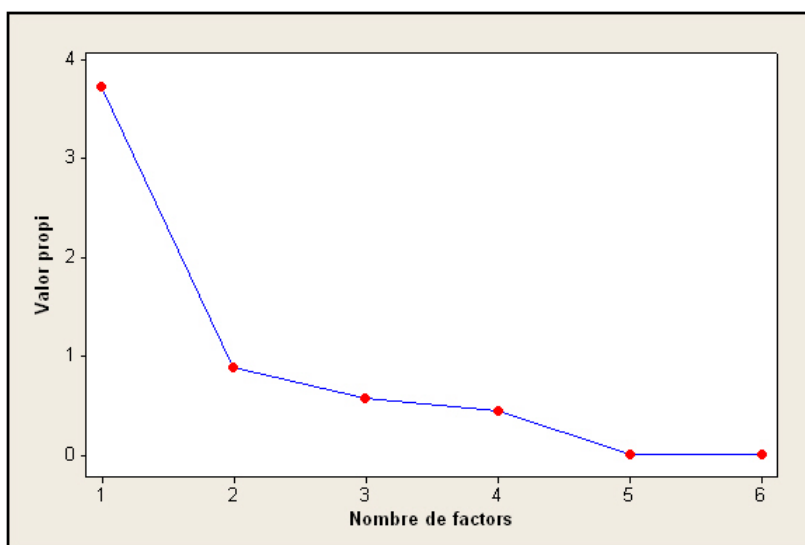
Com s'ha vist, s'empren indicadors molt diversos. En conseqüència, es troben alguns valors absents en les sèries de dades. Per poder realitzar l'anàlisi factorial obtenint un índex de qualitat de la democràcia i facilitar l'anàlisi de regressió posterior, s'ha completat els valors absents amb el promig del país corresponent.

3.3. Índex de qualitat de la democràcia

Els resultats de l'anàlisi factorial que es poden veure en el gràfic de sedimentació i en la taula següent indiquen que existeix una dimensió latent als sis indicadors (factor 1 del gràfic de sedimentació). De fet, aquest factor subjacent contribueix a explicar el 63,2% de la variància total de les variables dependents.

Els indicadors que es troben més associats a aquest factor són tres. El primer és l'efectivitat del govern, que avalua la capacitat de resposta de les institucions i la qualitat de la formació i implementació de les polítiques públiques. El segon és l'estat de dret, que es refereix a les institucions que limiten el poder polític i garanteixen l'exercici dels drets polítics. I el tercer és la percepció de la corrupció, que es refereix a la rendició de comptes horitzontal, és a dir, al control institucional del poder polític.

GRÀFIC 1. Gràfic de sedimentació de l'anàlisi factorial.

Font: elaboració pròpia, anàlisi factorial de components principals amb supòsit de màxima versemblança i rotació varimax.

TAULA 5: Anàlisi factorial.

Indicador	Factor 1	Comunalitats
Drets polítics i llibertats civils	0,748	0,559
Estat de dret	0,946	0,895
Participació electoral	0,188	0,035
Corrupció	0,919	0,845
Llibertat de premsa	0,733	0,537
Efectivitat	0,959	0,920
Variància explicada	63,2%	

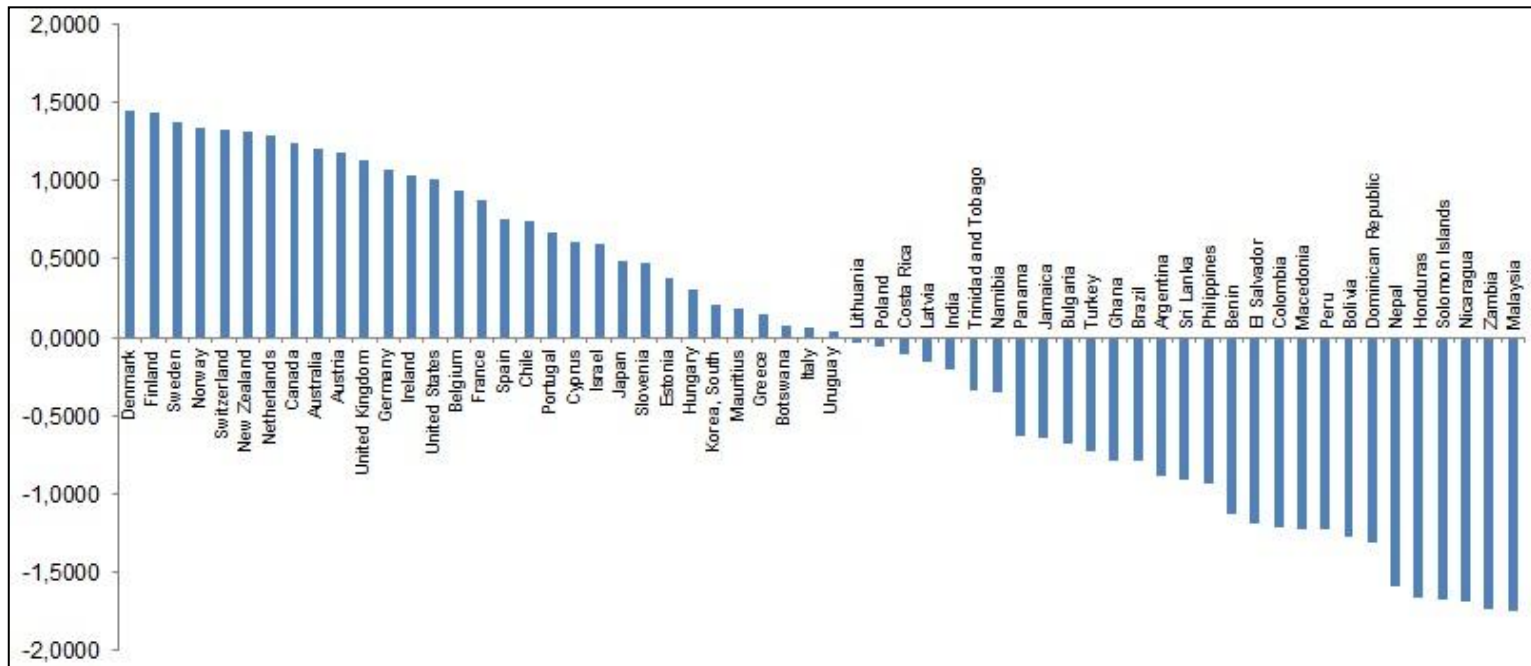
Font: elaboració pròpia, amb supòsit de màxima versemblança i rotació varimax.

Els resultats de l'anàlisi factorial confirmen que en l'estudi de la qualitat de la democràcia cal incloure les dimensions relatives al control del poder polític, tal com s'ha vist en els treballs de l'enfocament procedimental amb control del poder polític (O'Donnell, 2004a, 2004b; Vargas-Machuca, 2006; Levine i Molina, 2007; Barreda, 2011; Bühlmann *et al*, 2012). Això supera als enfocaments procedimentals que no tenen en compte els factors de control al poder polític (Mainwaring i Pérez-Liñán, 2008; Altman i Pérez-Liñán, 1999, 2002). D'altra banda, aquests resultats no segueixen la línia argumental de Mazzuca (2007) perquè també confirmen que l'anàlisi de la qualitat de la democràcia ha d'incloure tant l'accés al poder polític com l'exercici del poder polític.

Amb el factor extret de l'anàlisi factorial es pot fer, en primer lloc, una comparació del nivell de qualitat democràtica dels 60 països. Tal com es pot observar al gràfic següent, entre els estats amb puntuacions més altes de qualitat democràtica destaquen en primer lloc els països nòrdics, seguits dels països de l'Europa

occidental i els anglosaxons. I entre els estats amb menor qualitat democràtica són presents els països sud-americans, africans i asiàtics. Els països que encapçalen l'índex de qualitat democràtica són Dinamarca i Finlàndia, seguits de Suècia, Noruega, Suïssa i Nova Zelanda. La qualitat democràtica va descendint progressivament en la resta dels estats. En canvi, destaquen per la inferior qualitat democràtica Malàisia, Zàmbia, Nicaragua, Illes Salomó, Hondures i Nepal.

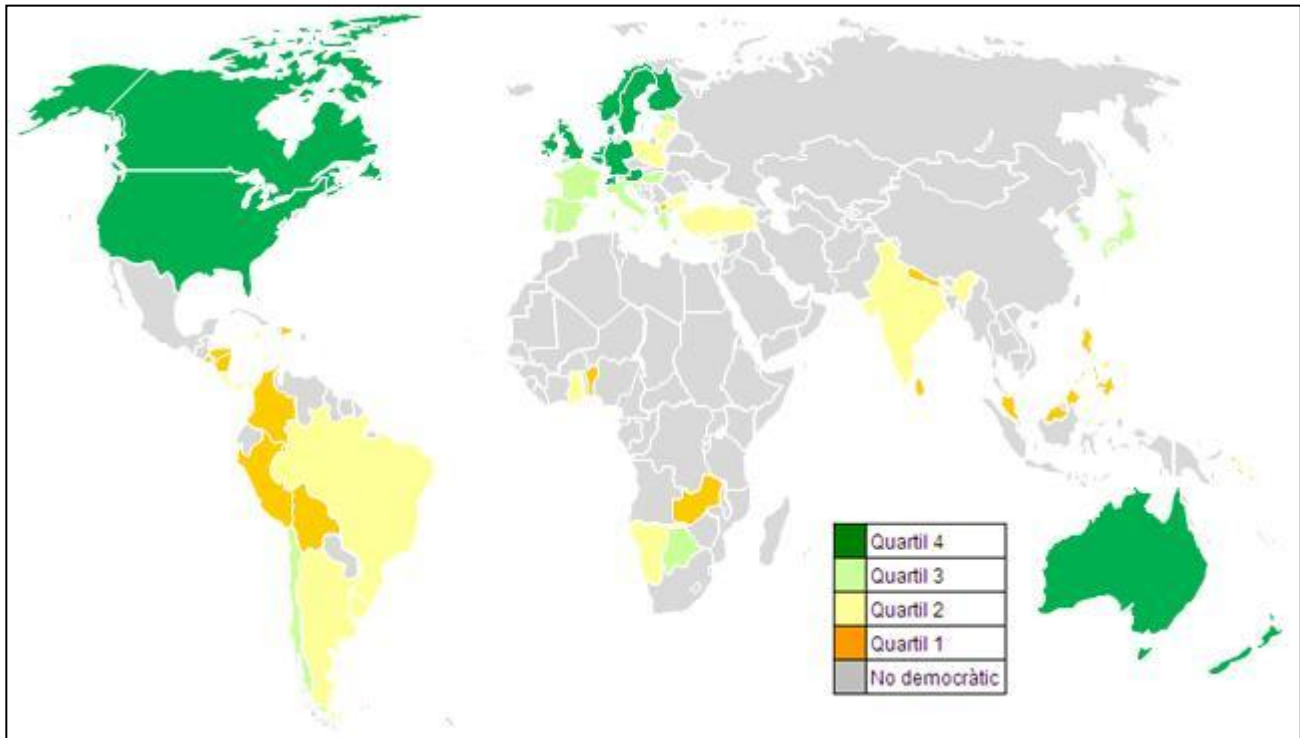
GRÀFIC 2: Índex de la qualitat de la democràcia per països.

Font: elaboració pròpia. Els valors obtinguts de l'anàlisi factorial corresponen al promig del període 1991-2008.

Aquestes diferències entre estats també es poden veure en el següent mapa de la qualitat de la democràcia al món. S'han dividit els 60 països en quartils segons la puntuació obtinguda en l'índex de qualitat de la democràcia. El mapa mostra que, en general, els estats del "nord" tenen una millor qualitat democràtica que els països del "sud".

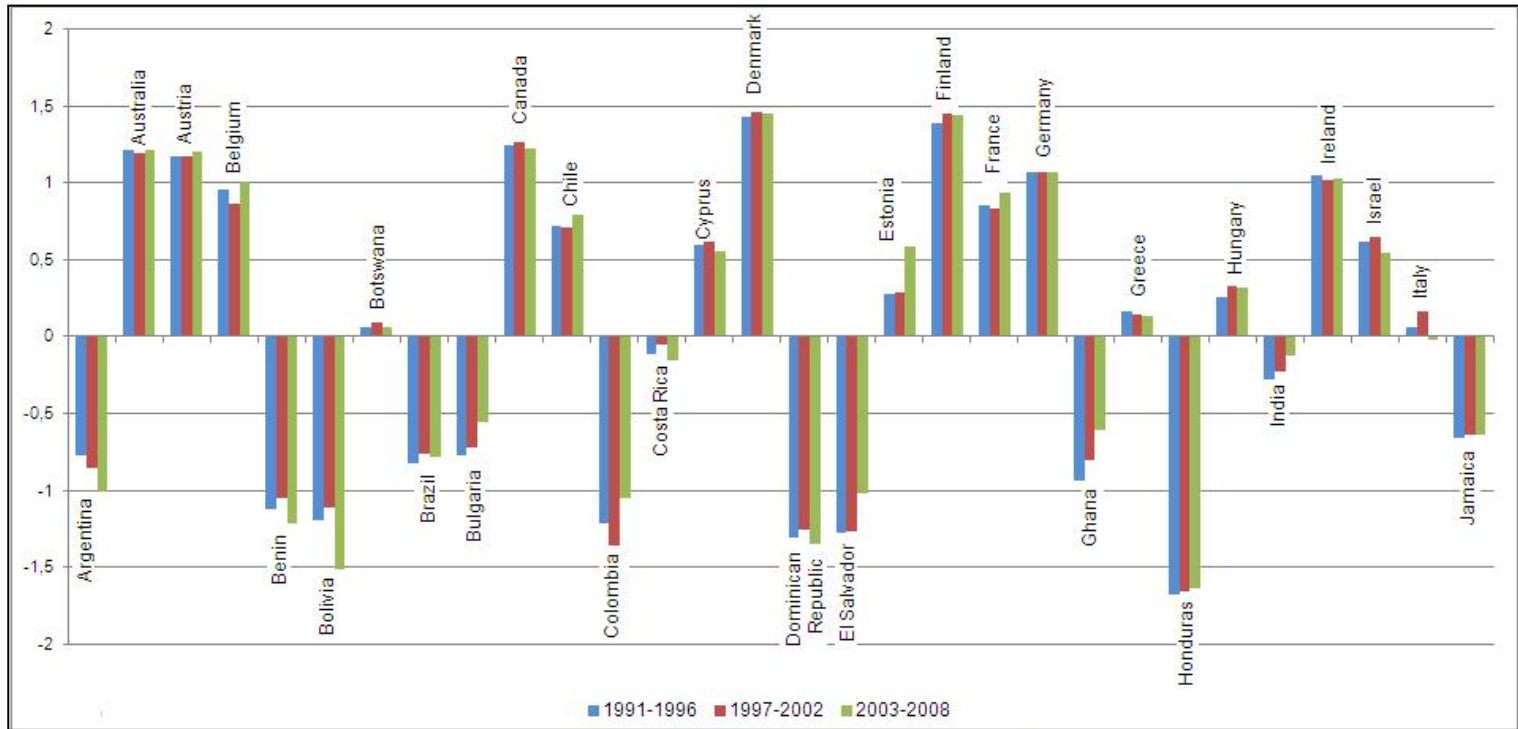
GRÀFIC 3: La qualitat de la democràcia al món.

Font: elaboració pròpia. Els estats amb el color gris (no democràtics) són els que entre el període 1991-2008 no han rebut una puntuació igual o superior a 6 en l'índex de Polity IV o bé no estan inclosos en els 153 estats que analitza aquest índex.

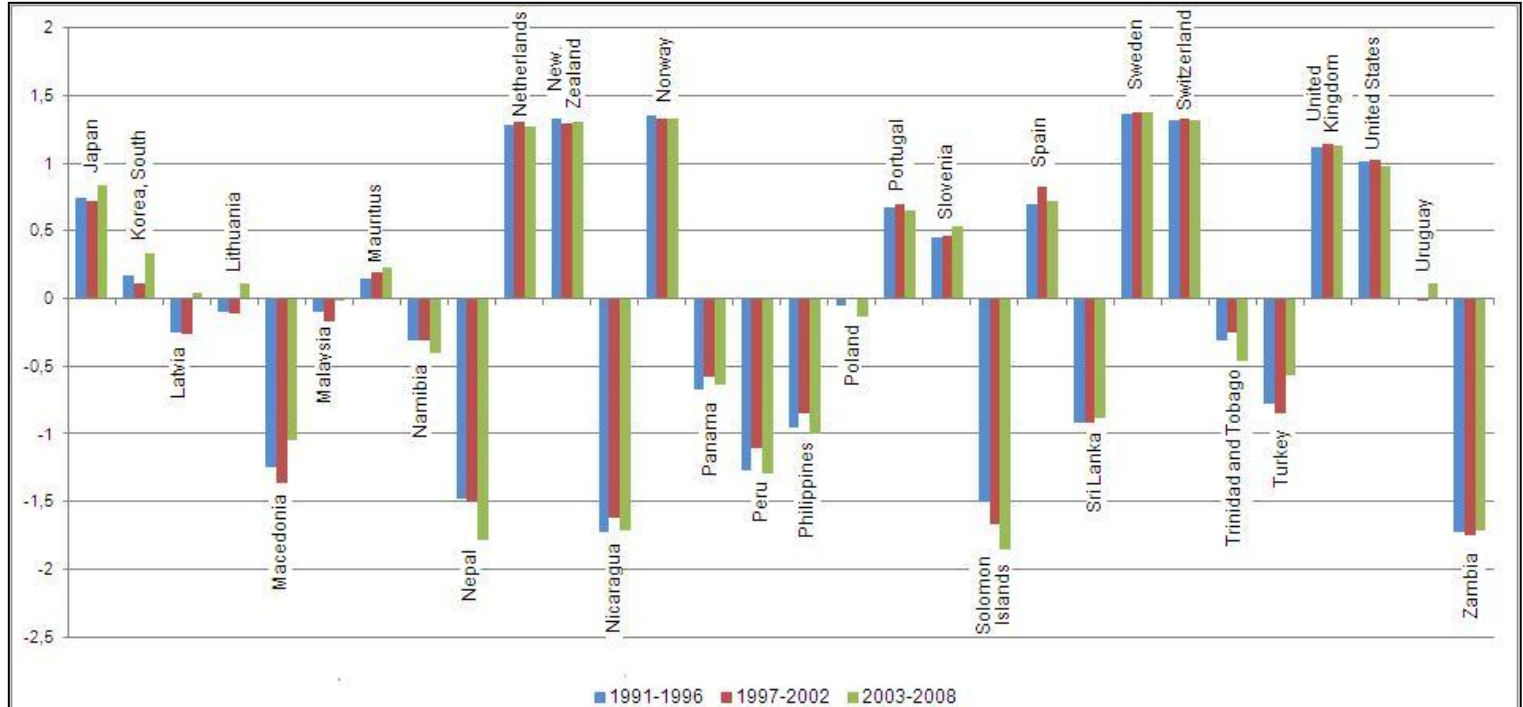
Després d'analitzar les diferències de qualitat democràtica entre estats, en segon lloc, s'examina si existeixen diferències al llarg del temps. El gràfic 4 mostra l'evolució de l'índex de qualitat de la democràcia entre els períodes 1991-1996, 1997-2002 i 2003-2008 per cada un dels 60 països de la recerca. En la majoria d'estats la qualitat de la democràcia es manté estable al llarg del temps, amb variacions petites entre els tres períodes. Els estats on més varia l'índex de qualitat de la democràcia, encara que poc, són Illes Salomó, Ghana, Bolívia, Estònia, Nepal i Letònia. Per tant, l'índex de qualitat de la democràcia roman sense canvis importants entre els anys 1991 i 2008.

GRÀFIC 4: Índex de qualitat de la democràcia per països i anys (I).

Font: elaboració pròpia. Els valors obtinguts de l'anàlisi factorial corresponen al promig del període 1991-1996, 1997-2002 i 2003-2008.

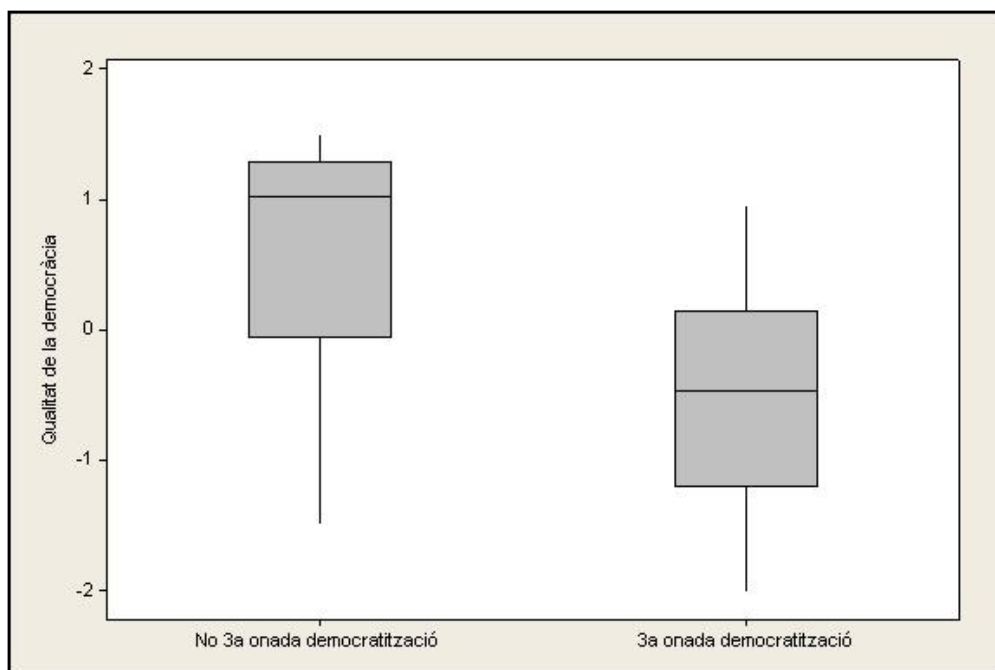
GRÀFIC 4: Índex de qualitat de la democràcia per països i anys (II).

Font: elaboració pròpia. Els valors obtinguts de l'anàlisi factorial corresponen al promig del període 1991-1996, 1997-2002 i 2003-2008.

En tercer lloc, també es pot comparar la qualitat de la democràcia dels estats de la tercera onada¹³ de democratització amb la resta de països. El gràfic de caixa següent ens mostra que els països de la tercera onada de democratització tenen una qualitat democràtica inferior respecte a la resta d'estats. La mitjana de l'índex de qualitat dels països de la tercera onada és de -0,504. En canvi, la mitjana dels països que es van democratitzar abans de la tercera onada és de 0,659. Entre els dos grups de països difereix la distribució segons la puntuació en qualitat democràtica. En el grup de països que no són de la tercera onada, la dispersió en el primer i segon quartil és més gran. I la dispersió per sobre de la mitjana és petita. En canvi, la distribució de les puntuacions de qualitat democràtica dels països de la tercera onada és més homogènia.

GRÀFIC 5: Comparació de la qualitat democràtica entre els estats de la tercera onada de democratització i la resta d'estats.

Font: elaboració pròpia. Estats no 3a onada de democratització: Denmark, Finland, Sweden, Norway, Switzerland, New Zealand, Netherlands, Canada, Australia, Austria, United Kingdom, Germany, Ireland, United States, Belgium, France, Japan, Cyprus, Israel, Malaysia, Mauritius, Italy, Botswana, Costa Rica, Trinidad and Tobago, Jamaica, Turkey, Sri Lanka, Colombia. Estats 3a onada de democratització: Spain, Portugal, Chile, Slovenia, Estonia, Hungary, Korea South, Greece, Lithuania, Uruguay, Poland, Latvia, India, Namibia, Ghana, Panama, Bulgaria, Argentina, Brazil, Philippines, Bolivia, Peru, El Salvador, Benin, Macedonia, Dominican Republic, Honduras, Nicaragua, Nepal, Zambia, Salomon Islands.

¹³ Una onada de democratització és un període de temps en que les transicions de règims autoritaris cap a règims democràtics superen a les transicions en sentit invers. Huntington (1994) defineix tres onades de democratització. La tercera onada comença l'any 1974 a Europa amb Portugal i Grècia.

Per comprovar la consistència i la fortalesa de l'índex obtingut en aquest treball s'ha fet una anàlisi de correlació¹⁴ amb l'índex de qualitat democràtica de Democracy Barometer. Es tracta d'un índex format per múltiples dimensions que també parteix d'un concepte no minimalista de la democràcia, incloent el control del poder polític. Els dos índexs coincideixen en el període 1991 a 2007 en 25 països. El coeficient de correlació entre ambdós índexs és de 0,639, és a dir, existeix una correlació positiva forta entre els dos índexs. Entre l'índex de Barreda (2011) i el d'aquest treball coincideixen cinc dels sis indicadors de les variables dependents i 13 estats. La correlació entre ambdós índexs és molt forta, amb un coeficient de 0,899.

4. Factors explicatius de la qualitat de la democràcia

En l'apartat anterior s'ha vist que existeixen diferències entre països respecte a la qualitat democràtica. En el tercer apartat, que segueix a continuació, es recollirà la literatura especialitzada sobre els factors que poden explicar aquestes diferències, agrupats en quatre tipus: factors estructurals, factors socioculturals, factors institucionals i experiència democràtica.

4.1. Factors estructurals

Entre els factors estructurals destaquen, en primer lloc, les explicacions econòmiques. Un dels focus d'interès de la teoria de la democratització és la relació entre el desenvolupament econòmic i la democràcia. Diversos treballs conclouen que el creixement econòmic és necessari per al naixement de la democràcia. L'argument que explica això és que el creixement econòmic provoca un conjunt de canvis socials i econòmics que afavoreixen la democratització. Aquests canvis són l'augment del nivell educatiu, una major igualtat en els ingressos, una distribució més justa de les rendes i una major mobilitat social. Per tant, amb l'enfortiment de la classe mitjana, la intensitat dels conflictes distributius és menor (Lipset, 1959; Boix, 2003; Diamond, 2003). A més, per a Lipset (1959) un altre canvi social que comporta el creixement econòmic és l'enfortiment d'una cultura política favorable a les institucions democràtiques. I Diamond (2003) argumenta que el creixement econòmic contribueix a l'enfortiment d'una societat civil més activa i amb més recursos, fet que afavoreix la democratització. També

¹⁴ S'ha emprat el coeficient de correlació lineal de Pearson.

el desenvolupament econòmic contribueix positivament a la consolidació i durabilitat de la democràcia (Przeworski et al, 1996; Boix, 2003). De fet, Dahl (1971) va trobar que els estats amb un nivell de desenvolupament més elevat són majoritàriament poliarquies¹⁵. Aquestes explicacions, encara que formen part de les teories de la democratització, es poden extrapolar a l'estudi de la qualitat de la democràcia. Es pot argumentar que el desenvolupament econòmic provoca canvis socioeconòmics que afecten a diferents dimensions de la qualitat democràtica.

Alguns estudis sobre la qualitat de la democràcia relacionen el creixement econòmic amb una millor qualitat democràtica. Diversos autors conclouen que el nivell de desenvolupament econòmic d'un país té una influència, encara que moderada, en la qualitat de la democràcia (Mainwaring i Pérez-Liñán, 2008; Barreda, 2011). En aquest sentit, les crisis econòmiques afecten negativament a la qualitat democràtica (Bühlmann *et al*, 2012). A més, l'estructura econòmica dels estats també pot influenciar en la qualitat de la democràcia. Variables com la inflació i la distribució del mercat laboral tenen impacte en la qualitat democràtica (Mainwaring i Pérez-Liñán, 2008). Tot i això, Mora (2013) manté, sense comprovar-ho empíricament, que el desenvolupament econòmic no és determinant per a la qualitat de la democràcia.

En segon lloc, entre els factors estructurals destaca l'explicació que planteja que la desigualtat econòmica afecta negativament al grau de qualitat democràtica. Dahl (2008) defineix el concepte de recurs polític com a qualsevol mitjà amb el qual una persona influeix en el comportament d'altres. Són exemples de recursos polítics els diners, la informació, el treball o la posició social. En una democràcia hi ha recursos distribuïts de forma igualitària i recursos distribuïts desigualment. En totes les democràcies els drets polítics, com el dret a vot, estan distribuïts de forma igual. Però en les democràcies els recursos polítics no sempre són accessibles per a tota la ciutadania amb igualtat. Per tant, el coneixement i les habilitats de la ciutadania no són iguals per a tothom, afectant a la capacitat per prendre decisions polítiques, com el vot.

¹⁵ La relació no és lineal. Per sobre del llindar de 700-800 dòlars de renda per càpita quasi tots els estats són democràtics i per sota de 100-200 dòlars de renda per càpita quasi tots no són democràtics. La renda per càpita només influeix en els països que es troben entre els dos llindars. Tot i això, Dahl (1971) adverteix que existeixen excepcions. L'autor troba països amb una renda per càpita elevada que no són democràtics i països amb una renda per càpita baixa que sí són democràtics

Alguns treballs associen la desigualtat econòmica amb menys participació electoral i amb un menor compromís polític (Crespo i Martínez, 2005). També es relaciona la desigualtat econòmica amb la polarització política, que dificulta la confiança política. Si les desigualtats en la distribució de recursos es produeixen entre grups socials diferents, la desigualtat econòmica també s'associa amb la mobilització ètnica i fins i tot amb conflictes violents. A més, com que la desigualtat econòmica es relaciona amb el debilitament de l'imperi de la llei, això comporta una menor *accountability* (Bermeo, 2009). Un altre argument és que una elevada desigualtat econòmica té com a conseqüència que les elits afavorides no tinguin incentius per acceptar un aprofundiment en la democràcia ja que tenen temor a perdre els seus privilegis¹⁶ (Crespo i Martínez, 2005; Barreda, 2011). Per exemple, Hagopian (2005) troba que les desigualtats al Brasil han impedit garantir els drets de la ciutadania i l'estat de dret.

Altres explicacions estructurals es basen en el fraccionament etnolingüístic. Una menor fragmentació etnolingüística està associada amb una major qualitat de la democràcia (La Porta *et al*, 1999; Mainwaring i Pérez-Liñán, 2008). La Porta *et al*. (1999) troben que la fragmentació es relaciona amb un major intervencionisme en l'economia, menor eficiència governamental, menys provisió de bens públics, una administració pública més petita i menys llibertat política. Per tant, l'homogeneïtat ètnica i lingüística es relaciona amb millors governs, mentre que la fragmentació ètnica i lingüística es relaciona amb pitjors governs. En canvi, alguns autors (Mora, 2013) sostenen que aquest argument és discutible. De fet, Barreda (2011) troba que el fraccionament etnolingüístic no influeix en la qualitat de la democràcia.

4.2. Factors socioculturals

En les explicacions socioculturals el concepte clau és el capital social. Per a Putnam (1993), una societat que té capital social es caracteritza per l'existència de nivells alts de confiança interpersonal. També es distingeix per tenir una ciutadania que participa activament en els assumptes públics. Es tracta d'una societat on les associacions fomenten la col·laboració i cooperació entre les persones, és a dir, s'estableixen relacions horitzontals de cooperació ciutadana. D'aquesta manera el capital social permet superar els problemes de l'acció col·lectiva en estendre's a tota la societat la cooperació, col·laboració i l'interès

¹⁶ La hipòtesi de Crespo i Martínez (2005) és que les polítiques econòmiques basades en el consens de Washington han tingut com a conseqüència, en els països d'Amèrica Llatina, una menor igualtat. Alhora, això dificulta la consolidació de la democràcia.

pels assumptes públics. Per tant, les hipòtesis socioculturals estableixen que el capital social és un factor explicatiu de la qualitat de la democràcia. La presència d'un comportament cívic, amb una societat civil activa que participa en els afers públics, influeix positivament en la qualitat de la democràcia (Putnam, 1993; Lipset, 1994; Morlino, 2008).

Boix i Posner (2000) busquen els mecanismes que fan que el capital social augmenti la bona democràcia. Aquests autors argumenten que el capital social afavoreix que els ciutadans estiguin informats i debatin sobre assumptes col·lectius. Així, els votants ben informats castiguen o premien els governants. És a dir, el capital social enforteix responsabilitat democràtica de la ciutadania que alhora incrementa el grau de qualitat de la democràcia.¹⁷ Més recentment, Tabellini *et al* (2013) confirmen empíricament que el capital social influeix en la conducta política dels parlamentaris. L'efecte del capital social sobre la mala conducta política es produeix a través de la rendició de comptes. És a dir, en els districtes electorals amb més capital social es produeixen nivells més alts de rendició de comptes per part dels votants. Per tant, els parlamentaris d'aquests districtes, si volen tornar a ser escollits, han de tenir un bon comportament polític (no abstenir-se en les votacions parlamentàries i no ésser investigats per corrupció). Per contra, en les circumscripcions amb menys capital social, el càstig electoral és menor.

Tot i això, alguns anàlisi empírics troben que el capital social no és un factor explicatiu de la qualitat de la democràcia (Barreda, 2011), tot i que la confiança interpersonal afavoreix la *responsiveness* (Barreda, 2013).

4.3. Factors institucionals

Dins de la teoria de la democratització, Przeworski *et al* (1996) estudien la durabilitat de les democràcies. Aquests autors troben que, en general, les democràcies parlamentàries tenen una major durabilitat que les democràcies presidencials i mixtes i que les democràcies mixtes també tenen una expectativa de vida major que les presidencials. Entre les democràcies amb forma de govern presidencial, aquelles que tenen un partit majoritari són les que tenen una major durabilitat. En canvi, les democràcies presidencials amb un sistema de partits

¹⁷ Boix i Posner (2000) també argumenten que el capital social augmenta la capacitat de col·laboració dels buròcrates, fent incrementar això l'eficàcia de les institucions. I el capital social també facilita la cooperació de les elits.

fragmentat tenen una menor durabilitat.¹⁸ I encara tenen menys expectativa de vida les democràcies presidencials en el que el partit més important posseeix entre un terç i la meitat dels escons, produint-se una situació de *deadlock*¹⁹. D'altra banda, en les democràcies parlamentàries la presència de majories absolutes no afavoreixen l'expectativa de vida. En efecte, Przeworski *et al* (1996) tenen en compte la forma de govern i el sistema de partits com a variables que afecten a la durabilitat i consolidació de la democràcia.

Una primera explicació dels factors institucionals és que les normes electorals poden influir en la qualitat de la democràcia (Persson, Tabellini i Trebbi, 2001). Aquests autors comproven com el tipus de llista electoral (oberta o tancada) i la magnitud de la circumscripció afecten a la corrupció. D'una banda, amb les llistes obertes l'electorat vota a un candidat. Això té com a conseqüència que els candidats que opten a la reelecció tenen incentius per aconseguir i mantenir una bona reputació entre l'electorat. És a dir, si els candidats volen tornar a ser escollits, han de tenir una bona imatge. Per tant, les llistes obertes faciliten la rendició de comptes electoral i, en conseqüència redueixen la corrupció. En canvi, en les llistes tancades el candidat depèn més del partit polític que de l'electorat per tornar a ser reelegit. Així, els candidats tenen menys incentius per mantenir una bona reputació entre el seu electorat. És a dir, els sistemes electorals amb llistes tancades dificulten la rendició de comptes electoral i, en conseqüència, tendeixen a tenir més corrupció. De fet, altres treballs troben que les llistes electoral tancades el relacionen amb pitjor nivells de *responsiveness* (Barreda, 2013).

D'altra banda, per Persson, Tabellini i Trebbi (2001) hi ha un altre element que afecta a la corrupció. Les circumscripcions electorals de magnitud gran poden atenuar la corrupció en els sistemes proporcionals perquè en les circumscripcions on s'escullen més escons les barreres d'entrada són menors. És més fàcil obtenir representació amb un menor percentatge de vots. Per tant, l'electorat té més incentius per votar altres candidatures, facilitant així la rendició de comptes electoral. Els candidats s'han d'esforçar a mantenir una bona reputació. En

¹⁸ Przeworski *et al* (1996) anomenen petó de la mort quan en una democràcia presidencial el president té un recolzament limitat al parlament perquè el partit polític predominant al legislatiu és diferent del partit del executiu.

¹⁹ El *deadlock* és una situació de bloqueig institucional entre els poders executiu i legislatiu quan els dos poders tenen divergències, fins al punt que l'immobilisme porta a que els actors polítics tinguin la temptació d'emprar amenaces o la força. Això pot acabar amb la fi del regim democràtic (Magar, 2009).

conseqüència, els sistemes electorals amb circumscripcions amb més magnitud redueixen la corrupció.

En resum, Persson, Tabellini i Trebbi (2001) troben que els sistemes majoritaris, que acostumen a tenir llistes obertes, tendeixen a tenir menys corrupció. En canvi, els sistemes proporcionals, que solen tenir llistes tancades, tendeixen a tenir més corrupció. A més, els països que combinen les llistes tancades i circumscripcions petites són els que tendeixen a tenir més corrupció. Prats (2008) també coincideix en que els sistemes electorals majoritaris redueixen la corrupció respecte els sistemes electorals proporcionals, però matisa que aquesta reducció és lleugera. Aquestes troballes es contraposen a Lijphart (1999), que com s'ha vist abans, troba que les democràcies consensuals tenen una qualitat de la democràcia millor que les democràcies majoritàries.

Una segona explicació dels factors institucionals és el sistema de partits. A excepció de Mainwaring i Pérez-Liñán (2008), la literatura no ofereix gaires estudis sobre la influència del sistema de partits en la qualitat de la democràcia. Des de la teoria de la governabilitat, per a Payne (2006), en els països amb més fragmentació de partits polítics és més difícil que els partits es posin d'acord per formar coalicions de govern i mantenir-les. Per tant, s'associa una major fragmentació amb una major probabilitat de paràlisi governamental. En canvi, en els països amb pocs partits, és més fàcil la formació de majories que donin suport al govern, formades per un o dos partits. Aquests estats tenen una governabilitat més estable.

En canvi, per a Shugart (2001) com més partits polítics amb capacitat de veto (*veto players*²⁰) hi hagi en el parlament, més control pot exercir el legislatiu al govern. Per tant, un nombre efectiu de partits polítics més elevat comporta una major *accountability* sobre l'executiu. A més, Shugart (2001) defensa que amb més fragmentació al parlament la coalició que dona suport al govern ha de ser més àmplia. En conseqüència, les decisions són més transparents.

En la literatura sobre la qualitat de la democràcia, Mainwaring i Pérez-Liñán (2008) mostren que, probablement, els països amb un nombre de partits efectius superior a tres tenen una menor qualitat democràtica. En el cas de les democràcies

²⁰ El poder de veto d'un actor és la capacitat que té per a bloquejar una decisió o demanar concessions a canvi del seu consentiment.

presidencials amb més trajectòria (més de 84 anys), el multipartidisme afecta positivament a la qualitat de la democràcia. És a dir, aquests autors troben que el multipartidisme té efectes negatius en la qualitat de la democràcia. Altres treballs (Barreda, 2010) es centren en l'estudi de l'*accountability*, que és una de les dimensions del concepte de qualitat de la democràcia. Per mesurar la rendició de comptes horitzontal, Barreda (2010) emprà tres indicadors: Political Constraints V, Executive Constraints i Estat de dret. Els dos primers tenen en compte en nombre efectiu de partits polítics.

Una tercera explicació dels factors institucionals és la institucionalització del sistema de partits. Alguns autors (Lipset, 1994; Mainwaring i Torcal, 2005) argumenten que un sistema de partits polítics forts i amb un grau elevat d'institucionalització augmenta la qualitat de la democràcia. Aquesta hipòtesi és confirmada per Barreda (2011) ja que troba que la institucionalització forta del sistema de partits s'associa amb una millor democràcia. A més, una major volatilitat electoral influeix negativament en la garantia de drets democràtics (Barreda, 2013).

En els sistemes de partits dèbilment institucionalitzats els partits polítics són inestables i apareixen i desapareixen amb més freqüència que en els sistemes fortament institucionalitzats. A més, els partits tenen un contingut ideològic i programàtic feble. En aquest context, els partits no serveixen com a referència ideològica que dona seguretat a l'electorat en l'elecció. La ciutadania veu compromesa la seva racionalitat i com els costos d'informació augmenten. Per tant, un grau baix d'institucionalització del sistema de partits influeix negativament en rendició de comptes electoral. L'electorat no pot avaluar de forma racional les polítiques públiques dels governs i dels candidats (Mainwaring i Torcal, 2005).

A més, en els països que tenen sistemes de partits poc institucionalitzats, s'observa que també hi ha clientelisme. En una democràcia, els partits polítics tenen com a funció resoldre dos problemes. El primer és un problema d'acció col·lectiva, que consisteix en la reducció dels candidats en competències en les eleccions. El segon és un problema d'acció social. Els partits escullen una ordenació de preferències, o dit en altres paraules, es presenten a les eleccions amb un sol programa electoral. La solució d'aquests problemes facilita l'elecció que han de dur a terme els votants perquè es redueix el nombre de candidats i s'ofereixen paquets o conjunts d'ordenacions de preferències. En conseqüència,

la relació que s'estableix entre la ciutadania i els partits és de tipus indirecta ja que l'electorat escull els candidats d'acord a un programa electoral, que actua de mitjancer²¹. En canvi, la relació que existeix entre els partits polítics clientelars i la ciutadania és directa. Es produeix un intercanvi de vots a canvi de beneficis materials i favors personals. Així, els partits clientelars tenen com a objectiu la construcció i consolidació de xarxes d'intercanvi de vots per beneficis materials i favors personals, amb una dèbil institucionalització del sistema de partits. En canvi, l'esforç organitzatiu dels partits programàtics es centra a la solució dels dos problemes abans esmentats, produint-se una alta institucionalització del sistema de partits (Máiz, 2003).

Per a Máiz (2003), la relació clientelar entre els partits i l'electorat genera una *particularistic accountability*, fet que dificulta l'exercici de la rendició de comptes vertical. L'*accountability* particularista consisteix en la demanda dels votants de serveis i favors concrets amb beneficis personals, a canvi del vot. A més, en aquesta relació clientelar el partit polític està en una situació de domini sobre el votant, cosa que compromet l'emissió del vot amb llibertat. El treball de Máiz (2003) explica que els beneficis personals que obtenen els votants amb el clientelisme afavoreixen el comportament *free rider*. Els votants racionals volen obtenir els màxims beneficis amb els menors costos possibles. D'aquesta manera, el clientelisme dificulta la coordinació necessària per a que es produeixi l'acció col·lectiva i incentiva la participació individual. A més, el clientelisme genera desconfiança sobre els altres ciutadans ja que el votant racional tem que, si decideix votar a partits programàtics, altres votants continuaran votant a partits clientelars per continuar tenint els beneficis materials i els favors personals. D'aquesta forma, el clientelisme afecta a la participació política i a la confiança interpersonal, empitjorant la qualitat de la democràcia.

Una altra explicació institucional és l'efecte contagi. Alguns autors argüeixen que la qualitat de la democràcia pot estar influenciada per efectes exteriors. Els països veïns democràtics provoquen un efecte contagi (Mainwaring i Pérez-Liñán, 2008; Mora, 2013).

²¹ La política programàtica es refereix a l'intercanvi programàtic en les eleccions. És a dir, els partits polítics ofereixen un conjunt de polítiques públiques que es comprometen a dur a terme si governen. Llavors, la reelecció dependrà de l'acompliment de la promesa electoral (Máiz, 2003).

4.4. Experiència democràtica

La quarta i última explicació de la qualitat de la democràcia es basa en l'experiència democràtica dels països. Aquesta hipòtesi argumenta que els països tenen un procés d'aprenentatge democràtic que augmenta amb el temps. Per tant, una major experiència democràtica té com a conseqüència una millor qualitat de la democràcia, tal com han argumentat i comprovat diferents estudis. (Altman i Pérez-Liñán 2002; Mainwaring i Pérez-Liñán, 2008; Barreda, 2011). Per exemple, a Amèrica Llatina, el país que gaudeix d'una millor qualitat democràtica és Costa Rica, que és la democràcia més antiga de la regió (Vargas-Culell, 2011). Fins i tot algunes investigacions conclouen que l'experiència democràtica és el factor que més influeix en la qualitat democràtica (Mainwaring i Pérez-Liñán, 2008; Barreda, 2011).

5. Contrast d'hipòtesis

Després de revisar els treballs previs sobre els factors que poden influir en la qualitat democràtica, en el quart apartat es contrastaran sis hipòtesis i es presentaran després els resultats.

5.1. Operacionalització de les variables independents i de control

Malgrat les referències exposades, la literatura no ofereix gaires recerques que analitzin empíricament quins factors expliquen la qualitat de la democràcia. Els treballs de Mainwaring i Pérez-Liñán (2008) i Barreda (2011, 2013) tenen en compte diferents variables independents, però es limiten als països d'Amèrica Llatina. A més, Mainwaring i Pérez-Liñán (2008) només utilitzen com a variable dependent el nivell de democràcia de Freedom House. Això no té en compte algunes dimensions essencials per al concepte de qualitat de la democràcia. Un altre problema d'aquesta recerca és que l'anàlisi comença l'any 1978, però molts països llatinoamericans no assoleixen un llindar mínim democràtic fins anys més tard.

D'acord amb les hipòtesis presentades a la introducció, s'han seleccionat sis variables independents connectades amb les explicacions teòriques. Igual que amb les variables dependents, s'ha escollit un indicador quantitatiu per a cada

variable independent d'acord amb la seva idoneïtat i cobertura temporal i cobertura de casos.

De les explicacions estructurals s'estudien dues variables: el nivell de desenvolupament i la desigualtat econòmica. La primera s'operacionalitza amb el Producte Interior Brut (UMN a preus constants) del Banc Mundial. Es tracta d'un indicador macroeconòmic que mesura el benestar material dels estats elaborat amb dades sobre els comptes estatals del Banc Mundial i de la OCDE. Per facilitar l'anàlisi s'ha dividit els valors de l'indicador entre 1.000.000.000. El PIB és un indicador molt fiable i adequat per fer comparacions entre estats i anys.

Per mesurar la variable desigualtat econòmica s'empra l'índex de Gini del Banc Mundial. Aquest índex mesura el grau de distància de la distribució dels ingressos de les persones respecte a una distribució totalment equitativa. Concretament, aquest índex indica l'àrea entre la corba de Lorenz i una línia hipotètica de perfecte equitat. El valor d'aquesta àrea s'expressa en percentatge, on el 0 indica una equitat perfecta i el 100 una desigualtat absoluta.

Entre les explicacions socioculturals s'analitza la variable capital social. Aquesta variable s'operacionalitza amb l'indicador confiança interpersonal, de World Values Survey, recopilat pel Quality of Government Institute. Es tracta d'un índex que recull de diverses enquestes internacionals la pregunta sobre la confiança interpersonal i mesura el grau de confiança envers les altres persones. Els valors oscil·len entre 0 i 1, on el 0 indica la necessitat d'anar en compte amb els altres ciutadans i l'1 indica que es pot confiar en molta gent. Una limitació d'aquest indicador és la pròpia de les enquestes realitzades a persones. Per exemple, potser alguns individus no han estat honestos en les enquestes responent allò que és socialment s'espera que es respongui.

De les explicacions institucionals es consideren les variables sistema electoral i sistema de partits. La variable sistema electoral s'operacionalitza amb l'indicador sistema electoral (*electoral system 2*) del Quality of Government Institute. Aquest indicador indica el tipus de sistema electoral de cada país, segons si és majoritari, proporcional o mixt. Les dades no disponibles en el QOG s'han completat amb dades de IDEA. Per poder fer l'anàlisi de regressió, s'ha convertit aquesta variable en una variable *dummy*. Així, el valor 0 indica un sistema electoral majoritari, i el

valor 1 un sistema electoral proporcional o un sistema electoral que inclou algun element de proporcionalitat.

La segona variable de les explicacions institucionals, el sistema de partits, es mesura amb l'indicador nombre efectiu de partits electorals del Quality of Government Institute. Aquest indicador mesura el nombre efectiu de partits polítics que competeixen electoralment basat en la fórmula de Laakso i Taagepera (1979). Els valors més alts indiquen un major fraccionament. La fortalesa d'aquest indicador és l'objectivitat degut a que no es basa en percepcions d'experts. Per això es tracta d'un indicador molt fiable adequat per a fer comparacions entre països i entre anys.

Finalment, la variable experiència democràtica s'operacionalitza amb l'indicador experiència democràtica, d'elaboració pròpia. Aquest indicador mesura els anys d'experiència democràtica ininterrompuda des de l'any 1946. Els països d'aquesta recerca, d'acord amb l'índex de Polity IV, són democràcies ininterrompudes des de l'any 1991. S'ha començat a contar l'any 1946 i s'ha sumat un any d'experiència democràtica per cada any que l'estat obté una puntuació superior a 6 en l'índex de Polity IV.

A més, aquest treball inclou l'educació com a variable de control. El nivell d'educació és una variable que afecta alhora a les variables de la qualitat de la democràcia i a algunes de les variables independents. L'educació transmet recursos cognitius a la població, uns recursos que són necessaris per a que la ciutadania pugui avaluar la informació relacionada amb els afers públics. Per tant, l'educació és necessària per a que la ciutadania tingui millor capacitat per a prendre decisions polítiques. Això afavoreix una major participació política i una rendició de comptes vertical més efectiva. També es relaciona nivells més alts d'educació amb una major igualtat social de la ciutadania (Diamond i Morlino, 2004; Levine i Molina, 2007). L'educació també està associada amb el desenvolupament econòmic. Els països més rics tenen una mitjana d'anys d'escolarització superior als països en vies de desenvolupament (Barro i Lee, 2011). A més, Prats (2008) associa una educació més elevada de la població amb menors nivells de corrupció. Aquest autor argumenta que l'educació és un factor que disminueix la necessitat dels individus d'apropiar-se de recursos públics amb fins privats, fent reduir això la corrupció. La variable de control educació s'operacionalitza amb l'indicador índex d'educació del PNUD. Aquesta variable

descriu el promig d'anys rebuts d'educació de la població de 25 anys o més. El PNUD elabora aquest índex amb dades de la UNESCO.

5.2. Metodologia: anàlisi de regressió múltiple

Per estudiar quins indicadors afecten la qualitat de la democràcia s'agafa com a variable dependent l'índex de democràcia obtingut amb l'anàlisi factorial. Les variables independents de l'anàlisi són els sis factors que poden afectar a la qualitat de la democràcia. A més, com a variable de control és té en compte l'educació. La tècnica que s'utilitza és l'anàlisi de regressió múltiple de quadrats mínims. Es tracta d'una eina de l'estadística inferencial que quantifica la dependència de la variable dependent respecte les variables explicatives.

Per solucionar els problemes d'endogeneïtat de la variable independent nivell de desenvolupament i la variable de control educació en relació a la qualitat de la democràcia, s'han tractat les dues primeres com a variables ressagades. Es tracta d'emprar els valors del PIB i de l'índex d'educació de l'any anterior respecte a l'índex de qualitat de la democràcia. Per exemple, per a l'any 1991 s'utilitza el valor del PIB de l'any 1990; per a l'any 1992 el PIB del 1991, i així successivament. S'han completat els valors vuits dels indicadors confiança interpersonal i índex d'educació amb el promig del país corresponent.

5.3. Resultats

El model que es presenta explica el 67,3% de la variabilitat de l'índex de qualitat democràtica, i és significatiu amb un nivell de confiança del 99%. El resultat de l'anàlisi de regressió, tal com es pot veure a la taula 6, indica que les variables estructurals no són significatives per explicar les variacions de la qualitat democràtica. El PIB, que mesura el desenvolupament econòmic, no és significatiu. Això dona suport a Mora (2013) que hipotetitza, sense comprovar-ho empíricament, que el desenvolupament econòmic no és determinant per a la qualitat de la democràcia. D'altra banda, aquest resultat no s'ajusta a les recerques de Mainwaring i Pérez-Liñán (2008) i Barreda (2011), que conclouen que el desenvolupament econòmic té un efecte positivament moderat en la qualitat democràtica. L'índex de Gini, que mesura la desigualtat, és un indicador que tampoc és significatiu. Això contradiu a la literatura que postula que la desigualtat social influeix negativament en la qualitat de la democràcia (Bermeo i Crespo, 2009; Crespo i Martínez, 2005; Barreda, 2011).

TAULA 6: Anàlisi de regressió.

	β	t
PIB	-0,00000061	-1,55
Índex de Gini	0,000092	0,02
Confiança interpersonal	2,3450**	5,14
Sistema proporcional	-0,3691*	-2,63
Nombre efectiu de partits	0,10518**	6,49
Experiència democràtica	0,010869**	3,75
Índex d'educació	0,18386**	7,20
Constant	-2,4482	-5,60
R ² corregida	0,673	
Observacions	198	

Font: elaboració pròpia, anàlisi de regressió múltiple de quadrats mínims, * i ** indiquen nivells de significació del 95% i 99%, respectivament.

La regressió dona uns resultats oposats al que s'esperava en les dues hipòtesis de l'explicació institucional. La regressió no confirma la hipòtesi de que els sistemes electorals majoritaris tenen una millor qualitat democràtica que els proporcionals. D'acord amb els resultats obtinguts els sistemes proporcionals tendeixen a tenir una puntuació més elevada en la qualitat de la democràcia que els majoritaris (coeficient Beta de -0,3691). Això es situa en els mateixos resultats de Lijphart (1999) que va obtenir que les democràcies consensuals són de millor qualitat que les majoritàries. Els resultats tampoc confirmen la hipòtesi de que la fragmentació del sistema de partits influeix negativament en la qualitat de la democràcia, en oposició a l'article de Mainwaring i Pérez-Liñán (2008). El coeficient Beta de 0,10518 indica que els països amb un nombre efectiu de partits polítics més gran tendeixen a tenir una mica millor les puntuacions en qualitat democràtica.

En canvi, el resultat mostra que el capital social té efectes positius sobre la qualitat de la democràcia i, a més, és la variable més determinant. L'indicador confiança interpersonal té un coeficient de 2,3450. Això situa aquesta recerca en la mateixa línia que altres estudis sobre l'explicació sociocultural (Putnam, 1993; Lipset, 1994; Boix i Posner, 2000; Morlino, 2008, Tabellini *et al*, 2013).

Finalment, igual que en altres treballs anteriors (Altman i Pérez-Liñán 2002; Mainwaring i Pérez-Liñán, 2008; Barreda, 2011), la regressió confirma que l'experiència democràtica influeix positivament en la qualitat democràtica, encara que de forma moderada (l'indicador d'aquesta variable té un coeficient Beta de 0,010869). Això va en la mateixa línia de que els països de la tercera onada de democratització tenen una qualitat de la democràcia inferior, tal com s'ha vist abans. La taula 6 resumeix el contrast de les hipòtesis d'aquest treball.

TAULA 7: Hipòtesis i resultats.

Hipòtesis sobre quins factors expliquen la qualitat de la democràcia		Resultats de l'anàlisi
Explicació estructural	El nivell de desenvolupament econòmic afecta positivament a la qualitat de la democràcia.	No significatiu
	La desigualtat econòmica afecta negativament a la qualitat de la democràcia.	No significatiu
Explicació sociocultural	El capital social afecta positivament la qualitat de la democràcia.	Confirma
Explicació institucional	Els sistemes electorals majoritaris tenen millor qualitat democràtica que els proporcionals.	No confirma
	El multipartidisme afecta negativament a la qualitat de la democràcia.	No confirma
Explicació experiència democràtica	L'experiència democràtica afecta positivament la qualitat de la democràcia.	Confirma

Font: elaboració pròpia.

6. Conclusions

En la literatura sobre la qualitat de la democràcia es troben treballs que tenen una concepció mínima del concepte democràcia i treballs que tenen una concepció més àmplia d'aquest concepte. Aquesta recerca parteix amb una concepció no minimalista de la democràcia, que inclou la vessant del control al poder polític. En la primera part d'aquest treball es seleccionen sis dimensions (drets polítics i llibertats civils, estat de dret, participació, rendició de comptes horitzontal, rendició de comptes vertical i *responsiveness*) per construir un índex multidimensional per avaluar la qualitat de la democràcia. La recerca analitza la qualitat democràtica de forma comparada en seixanta països. Es poden destacar tres troballes.

Primer, l'anàlisi factorial confirma que és necessari incloure en l'anàlisi de la qualitat de la democràcia les dimensions relatives al control del poder polític. Per tant, no s'ha de limitar l'estudi de la qualitat de la democràcia amb només les dimensions relacionades amb els drets democràtics. S'ha comprovat que existeix un factor subjacent darrera de les sis dimensions incloses en l'anàlisi factorial. D'aquestes sis dimensions, les que més s'associen al factor subjacent (de més a menys) són la *responsiveness*, l'estat de dret i la rendició de comptes horitzontal.

Segon, existeixen diferències en qualitat de la democràcia entre estats. Els països amb una puntuació més elevada en l'índex de qualitat de la democràcia són Suècia, Noruega, Suïssa i Nova Zelanda. En canvi, els països amb pitjor qualitat

democràtica són Malàisia, Zàmbia, Nicaragua, Illes Salomó, Hondures i Nepal. L'índex de qualitat de la democràcia constata la presència d'una esquadra en temes de qualitat democràtica entre els països del "nord", que tenen millors puntuacions, i els països del "sud", que tenen pitjors puntuacions. Tot i això, no hi ha diferències significatives en qualitat democràtica al llarg del temps, a excepció d'uns pocs països i amb poques variacions.

Tercer, es constata que els estats de la tercera onada de democratització tenen una puntuació mitjana de qualitat democràtica inferior que la resta de països democràtics.

En la segona part d'aquest treball es busquen, mitjançant una regressió múltiple, quins factors poden contribuir a explicar les variacions de qualitat democràtica entre els països. Es poden destacar les següents troballes.

En primer lloc, s'ha trobat inesperadament que les explicacions estructurals no són significatives per explicar la qualitat de la democràcia. El nivell de desenvolupament i la desigualtat econòmica resulten no significatius en l'anàlisi de regressió efectuat.

En segon lloc, s'ha trobat també inesperadament que no es confirmen les dues hipòtesis de l'explicació institucional. La regressió indica que els sistemes electorals proporcionals tendeixen a tenir millor qualitat democràtica quan s'esperava el contrari. I tampoc es confirma que el multipartidisme influeixi negativament en la qualitat de la democràcia.

En tercer lloc, aquesta recerca confirma que el capital social té efectes positius en la qualitat de la democràcia. De fet, els resultats de l'anàlisi de regressió indiquen que l'explicació sociocultural és la més determinant per explicar la variació en la qualitat democràtica. I finalment, també es confirma que l'experiència democràtica influeix positivament en la qualitat democràtica, encara que de forma moderada.

7. Referències

Bibliografia

- **ALTMAN, D; PÉREZ-LIÑÁN, A.** (1999) “Mas allá de la poliarquía: una aproximación a la calidad de las democracias. *Revista Uruguaya de Ciencia Política*. N.º 11, pàg: 83-105.
- **ALTMAN, D; PÉREZ-LIÑÁN, A.** (2002) “Assessing the Quality of Democracy: Freedom, Competitiveness and Participation in Eighteen Latin American Countries.” *Democratization*. Vol. 9, n.º 2, pàg: 85-100.
- **BARREDA, M.** Paper [en línia]: “Accountability y calidad de la democracia en América Latina: un análisis comparado.” 2010 [data de consulta: 20 Juny 2013] Disponible des de:
<<http://www.regionalcentrelacundp.org/images/stories/DESCENTRALIZACION/boletin/accountability.pdf>>
- **BARREDA, M.** (2011) “La calidad de la democracia. Un análisis comparado de América Latina.” *Política y Gobierno*. Vol. 18, n.º 2, pàg: 265-295.
- **BARREDA, M.** (2013) “La calidad de las democracias latinoamericanas: medición y claves explicativas.” A Mantilla, S; Munck, G. (eds.) *La calidad de la democracia: perspectivas desde América Latina*. Quito: Centro Latinoamericano de Estudios políticos.
- **BARRO, L; LEE, J.** [en línia]: “A New Data Set of Educational Attainment in the World, 1950–2010.” 2011 [data de consulta: 16 JUNY 2013] Disponible des de:
<http://www.barrolee.com/papers/Barro_Lee_Human_Capital_Update_2011Nov.pdf>
- **BEETHAM, D.** (2004) “The Quality of Democracy. Freedom as the Foundation.” *Journal of Democracy*. Vol. 14, n.º 4, pàg: 61-75.
- **BERMEO, N.** (2009) “Does Electoral Democracy Boost Economic Equality?” *Journal of Democracy*. Vol. 20, n.º 4, pàg: 21-35.
- **BOIX, C.** (2003) *Democracy and Redistribution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- **BOIX, C; POSNER, D.** (2000) “Capital social y democracia.” *Revista Española de Ciencia Política*. Vol. 1, N.º 2, Pàg: 159-185.
- **BÜHLMANN, M; ET. AL.** (2012) “The democracy barometer: A new instrument to measure the quality of democracy and its potential for comparative research.” *European Political Science*. Vol. 11, n.º 4, pàg: 519-536.
- **CRESPINO, I; MARTÍNEZ, A.** (2005) “La calidad de la democracia en América Latina.” *Studia Politicae*. N.º 5, pàg: 5-35.
- **DAHL, R.** (1956) *A preface to Democratic Theory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- **DAHL, R.** (1971) *Poliarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.
- **DAHL, R.** (2008) *La igualdad política*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica.
- **DAHL, R.** (2012) *La democracia*. Barcelona: Editorial Ariel.
- **DIAMOND, L.** (2003) “¿Puede el mundo entero ser democrático? Democracia, desarrollo y factores internacionales.” *Revista Española de Ciencia Política*. N.º 9, Pàg. 9-38.
- **DIAMOND, L; MORLINO, L.** (2004) “The Quality of Democracy. An overview.” *Journal of Democracy*. Vol. 15, n.º 4, pàg: 20-31.
- **ESCOBAR, M.** (2011) “La calidad democrática. Una propuesta para su medición por expertos.” *Revista Española de investigaciones Sociológicas*. N.º 133, Pàg: 59-80.
- **HABERMAS, J.** (1962) *Escritos Políticos*. Madrid: Tecnos.

- **HAGOPIAN, F.** (2005) "Derechos, representación y la creciente calidad de la democracia en Brasil y Chile." *Política y Gobierno*. Vol. 12, n.º 1, pàg: 41-90.
- **HUNTINGTON, S.** (1994) *La tercera ola: La democratización a finales del siglo xx*. Barcelona: Paidós.
- **LAAKSO, M; TAAGEPERA, R.** (1979) "The Effective Number of Parties: A Measure with Application to Western Europe." *Comparative Political Studies*. Nº 12, pàg: 3-27.
- **LA PORTA, R; ET. AL.** (1999) "The Quality of Government." *The journal of Law, Economic & organization*. Vol. 15, n.º 1, pàg: 222-279.
- **LEVINE, D; MOLINA, J.E.** (2007) "La calidad de la democracia en América Latina: una visión comparada." *América Latina Hoy*. N.º 45, Pàg: 17-46.
- **LIJPHART, A.** (1999) *Patterns of democracy: Government Forms and Performance in Thirty-six Countries*. New Haven: Yale University Press.
- **LIPSET, S.** (1959) "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy." *The American Political Science Review*. N.º 53, Pàg: 69-105.
- **LIPSET, S.** (1994) "The Social Requisites of Democracy Revisited." *American Sociological Review*. Vol. 59, pàg: 1-22.
- **LOGAN, C; MATTES, R.** (2012) "Democratizing the measurement of democratic quality: Public attitude data and the evaluation of African political regimes." *European Political Science*. Vol. 11, n.º 4, pàg: 469-491.
- **MAGAR, E.** [en línia]: "El inmovilismo democrático: un modelo de relaciones ejecutivo-legislativo en regímenes con poderes separados." 2009 [data de consulta: 21 SETEMBRE 2013] Disponible des de:
<<http://gacetadecienciapolitica.itam.mx/wp-content/uploads/2009/04/1-Eric-Magar.pdf>>
- **MAINWARING, S; PÉREZ-LIÑÁN, A.** Working Paper 354 [en línia]: "Regime Legacies and Democratization: Explaining Variance in the Level of Democracy in Laitin America, 1978-2004." 2008 [data de consulta: 13 Abril 2013] Disponible des de:
<<http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/354.pdf>>
- **MAINWARING, S; TORCAL, M.** (2005). "La institucionalización de los sistemas de partidos y la teoría del sistema partidista después de la tercera ola democratizadora." *América Latina Hoy*. N.º 41, Pàg: 141-173.
- **MÁIZ, R.** (2003) "La corrupción como mecanismo de autorrefuerzo del clientelismo político." *Revista Mexicana de Sociología*. N.º 1, pàg: 3-39.
- **MANIN, B.** (1987) "On Legitimacy and Political Deliberation." *Political Theory*. N.º 15, 338-368.
- **MAZZUCA, S.L.** (2007) "Reconceptualizing Democratization: Acces to Power versus Exercise of Power." A: MUNK, G. (ed.) *Regimes and Democracy in Laitin America: Theories and Methods*. Nueva York: Oxford University Press.
- **MORA, J.J.** (2013) *Calidad y democracia. Del sistema electoral a la rendición de cuentas*. Madrid: Editorial Tecnos.
- **MORLINO, L.** (2007) "Explicar la calidad de la democrática: ¿Qué tan relevantes son las tradiciones autoritarias?" *Revista de ciencia Política*. Vol. 27, n.º 2, pàg: 3-22.
- **MORLINO, M.** Paper [en línia]: "Calidad democrática entre líderes y partidos." 2008 [data de consulta: 07 ABRIL 2013] Disponible des de:
<<http://www.ife.org.mx/docs/IFEv2/CDD/CDDEventosForosAcademicos/EventosForos-2008/PPs-CalidadDemocracia/PPs-CalidadDemocracia-docs/Conferencia01-LeonardoMorlino.pdf>>
- **MORLINO, L.** (2009) "La calidad de la democracia." *Claves de Razón Práctica*. N.º 193, pàg: 26-35.
- **MUNCK, G.** (2004) "La política democrática en América Latina: contribuciones de una perspectiva institucional." *Política y Gobierno*. Vol. 15, n.º 2, pàg: 315-346.

- **Munck, G.** (2006) "Desagregando al régimen político: aspectos conceptuales en el estudio de la democratización." A: ALARCÓN, V. *Metodologías para el análisis político*. México: UAM / Plaza y Valdés.
- **MUNCK, G.** (2011) "La medición de la democracia: enmarcando un debate necesario." *Revista Latinoamericana de Política Comparada*. Vol. 4, pàg: 11-21.
- **MUNK, G.** Working Paper 2012/23 [en línia]: "Conceptualizing the Quality of Democracy. The Framing of a New Agenda for Comparative Politics." 2012 [data de consulta: 03 Juny 2013] Disponible des de: <<http://kellogg.nd.edu/odonnell/papers/munck.pdf>>
- **O'DONNELL, G.** (2004a) "Accountability horizontal: la institucionalización de la desconfianza política." *Revista Española de ciencia política*. N.º 11, Pàg: 11-31.
- **O'DONNELL, G.** (2004b) "Why the rule of law matters." *Journal of Democracy*. Vol. 15, n.º 4, pàg: 32-46.
- **PAYNE, J.M.** "Sistemas de partidos y gobernabilidad democrática." A: [en línia]: "La política importa. Democracia y desarrollo en América Latina." (2006) [data de consulta: 6 DESEMBRE 2013] Disponibles des de: <<http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=419931>>
- **PERSSON, T; TABELLINI, G; TREBBI, F.** Working Paper 416 [en línia]: "Electoral rules and corruption." 2001 [data de consulta: 11 JUNY 2013] Disponible des de: <http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/DocBase_Content/WP/WPCESifo_Working_Papers/wp-cesifo-2001/wp-cesifo-2001-01/cesifo_wp416.pdf>
- **PRATS, J.O.** (2008) "Causas políticas y consecuencias sociales de la corrupción." *Papers*. N.º 88, pàg: 153-164.
- **PRZEWORSKI, A; ET. AL.** (1996) "Las condiciones económicas de la durabilidad de las democracias." *La Política*. N.º 2, Pàg: 89-108.
- **PUTNAM, R.** (1993) *Making Democracy Work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- **RAWLS, J.** (1971) *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- **RAWLS, J.** (1993) *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- **SECRETARIA GENERAL DE L'OEA I PNUD.** [en línia]: "Nuestra democracia." 2010 [data de consulta: 12 JUNY 2013] Disponible des de: <http://www.undp.org.mx/spip.php?page=publicacion&id_article=1592>
- **SHUGART, M.S.** (2001) "Sistemas de gobierno en América Latina: frenos y contrapesos en una era de la globalización." A: CARRILLO, F. *Democracia en déficit. Gobernabilidad y desarrollo en América Latina y el Caribe*. México: Banco Interamericano de desarrollo.
- **SMULOVITZ, C; PRUZZOTTI, E.** (2000) "Societal accountability in Latin America." *Journal of Democracy*. Vol. 11, n.º 4, pàg: 147-158.
- **TABELLINI; ET. AL.** (2013) "Social Capital and Political Accountability." *American Economic Journal: Economic Policy*. Vol. 5, n.º 2, pàg: 222-250.
- **VARGAS-CULELL, J.** (2011) "La calidad de la democracia y el estudio comparado de la democratización." *Revista Latinoamericana de Política Comparada*. Vol. 5, Pàg: 67-94.
- **VARGAS-MACHUCA, R.** (2006) "La calidad de la democracia." *Claves de Razón Práctica*. N.º 165, pàg: 34-41.
- **VARGAS-MACHUCA, R.** (2013) "Cuando no bastan los principios: la democracia como modelo." A: ROBLES, A; VARGAS-MACHUCA, R. *La buena democracia*. Granada: Editorial Universidad de Granada.
- **VERKUILEN, J; MUNCK, G.** (2004): "Democratic Quality: Costs and Benefits of the Concept." A: O'DONNELL, G; VARGAS-CULELL, J; LAZZETA, O. (eds.) *The quality of Democracy: Theory and applications*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

Bases de dades

- **DEMOCRACY BAROMETER** [en línia]: Democracy Barometer Project. [data de consulta: 2 Novembre 2013]. Disponible des de:
<<http://www.democracybarometer.org/>>
- **FREEDOM HOUSE** [en línia]: Freedom in the World. [data de consulta: 30 Juliol 2013]. Disponible des de:
<<http://www.freedomhouse.org>>
- **INTERNATIONAL INSTITUTE FOR DEMOCRACY AND ELECTORAL ASSISTANCE** [en línia]: Voter Turnout Database. [data de consulta: 19 Juny 2013]. Disponible des de:
<<http://www.idea.int/vt/viewdata.cfm>>
- **POLITY IV PROJECT** [en línia]: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2011. [data de consulta: 20 Març 2013]. Disponible des de:
<<http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm>>
- **PROGRAMA DE LES NACIONS UNIDES PER AL DESENVOLUPAMENT (PNUD)** [en línia]: Indicadores Internacionales sobre Desarrollo Humano. [data de consulta: 16 Juny 2013]. Disponible des de:
<<http://hdrstats.undp.org/es/indicadores/default.html>>
- **THE QUALITY INSTITUTE OF GOVERNMENT** [en línia]: QOG Institute's data pages. [data de consulta: 19 Juny 2013] Disponible des de:
<<http://www.qog.pol.gu.se/data/>>
- **TRANSPARENCY INTERNATIONAL** [en línia]: The Corruption Perceptions Index. [data de consulta: 20 Juny 2013] Disponible des de:
<http://cpi.transparency.org/cpi2012/in_detail/>
- **WORLD BANK** [en línia]: Databank. [data de consulta: 16 Juny 2013]. Disponible des de:
<<http://datos.bancomundial.org/>>
- **WORLD BANK** [en línia]: The Worldwide Governance Indicators (WGI) Project. [data de consulta: 26 Agost 2013]. Disponible des de:
<<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>>
- **WORLD VALUES SURVEY** [en línia]: World Values Survey 1981-2008 Official Agregate v.20090901, 2009. [data de consulta: 15 Juliol 2013]. Disponible des de :
<<http://www.wvsevdb.com/wvs/WVSDData.jsp>>

8. Annexos

Països de la recerca.

Argentina, Australia, Austria, Belgium, Benin, Bolivia, Botswana, Brazil, Bulgaria, Canada, Chile, Colombia, Costa Rica, Cyprus, Denmark, Dominican Republic, El Salvador, Estonia, Finland, France, Germany, Ghana, Greece, Honduras, Hungary, India, Ireland, Israel, Italy, Jamaica, Japan, Korea, South, Latvia, Lithuania, Macedonia, Malaysia, Mauritius, Namibia, Nepal, Netherlands, New Zealand, Nicaragua, Norway, Panama, Peru, Philippines, Poland, Portugal, Slovenia, Solomon Islands, Spain, Sri Lanka, Sweden, Switzerland, Trinidad and Tobago, Turkey, United Kingdom, United States, Uruguay, Zambia.

Relació d'indicadors utilitzats de les variables dependents.

Variable dependent	Indicador	Font
Drets polítics i llibertats civils	Mitjana de drets polítics llibertats civils	Freedom House
Estat de dret	Estat de dret	World Bank
Participació	Participació electoral	International Institute for Democracy and Electoral Assistance
Rendició de comptes horitzontal	Índex de percepció de la corrupció	Transparency International
Rendició de comptes vertical	Llibertat de premsa	Freedom House
<i>Responsiveness</i>	Efectivitat del govern	World Bank

Font: elaboració pròpia.

Relació d'indicadors utilitzats de les variables independents.

Enfocament	Variable independent	Indicador	Font
Estructural	Nivell de desenvolupament	PIB	World Bank
	Desigualtat econòmica	Índex de Gini	World Bank
Sociocultural	Capital social	Confiança interpersonal	World Values Survey, recopilat a Quality of Government Institute
Institucional	Sistema electoral	Sistema electoral majoritari, proporcional o mixt	Quality of Government Institute i International Institute for Democracy and Electoral Assistance
	Sistema de partits	Nombre efectiu de partits electorals	Quality of Government Institute
Experiència democràtica	Anys d'experiència democràtica	Nombre d'anys ininterromputs essent una democràcia	Elaboració pròpia amb dades de Polity IV

Font: elaboració pròpia.

Relació d'indicador utilitzat de la variable de control.

Variable de control	Indicador	Font
Educació	Índex d'Educació	Programa de las Naciones Unidad para el Desarrollo

Font: Elaboració pròpia.

Mitjana de l'índex de qualitat de la democràcia per anys.

Any	Mitjana índex qualitat de la democràcia	Any	Mitjana índex qualitat de la democràcia
1991	-0,038	2000	-0,005
1992	-0,006	2001	0,003
1993	-0,015	2002	0,012
1994	-0,016	2003	0,030
1995	-0,016	2004	0,025
1996	-0,014	2005	-0,004
1997	-0,002	2006	0,029
1998	-0,003	2007	0,035
1999	-0,003	2008	0,013

Font: Elaboració pròpia

Mitjana de l'índex de qualitat de la democràcia per estats.

Estat	Mitjana índex qualitat de la democràcia	Estat	Mitjana índex qualitat de la democràcia
Denmark	1,449	Uruguay	0,035
Finland	1,430	Lithuania	-0,032
Sweden	1,372	Poland	-0,059
Norway	1,337	Costa Rica	-0,107
Switzerland	1,323	Latvia	-0,154
New Zealand	1,310	India	-0,209
Netherlands	1,285	Trinidad and Tobago	-0,341
Canada	1,246	Namibia	-0,345
Australia	1,208	Panama	-0,627
Austria	1,183	Jamaica	-0,646
United Kingdom	1,131	Bulgaria	-0,683
Germany	1,068	Turkey	-0,732
Ireland	1,030	Ghana	-0,784
United States	1,006	Brazil	-0,790
Belgium	0,940	Argentina	-0,881
France	0,873	Sri Lanka	-0,907
Spain	0,750	Philippines	-0,934
Chile	0,742	Benin	-1,129
Portugal	0,674	El Salvador	-1,189
Cyprus	0,613	Colombia	-1,207
Israel	0,602	Macedonia	-1,219
Japan	0,486	Peru	-1,220
Slovenia	0,478	Bolivia	-1,273
Estonia	0,381	Dominican Republic	-1,304
Hungary	0,301	Nepal	-1,592
Korea, South	0,204	Honduras	-1,663
Mauritius	0,190	Solomon Islands	-1,672
Greece	0,146	Nicaragua	-1,688
Botswana	0,077	Zambia	-1,732
Italy	0,067	Malaysia	-1,746

Font: Elaboració pròpia.

Anàlisi de regressió.

	$\hat{\beta}$	t	p-value
PIB	-0,00000061	-1,55	0,123
Índex de Gini	0,000092	0,02	0,984
Confiança interpersonal	2,3450	5,14	0,000
Sistema proporcional	-0,3691	-2,63	0,009
Nombre efectiu de partits	0,10518	6,49	0,000
Experiència democràtica	0,010869	3,75	0,000
Índex d'educació	0,18386	7,20	0,000
Constant	-2,4482	-5,60	0,000
R ² corregida	67,3%		
Observacions	198		
P-value del model	0,000		
T del model	-5,60		
F del model	58,99		

Font: elaboració pròpia, anàlisi de regressió múltiple de quadrats mínims.